

נמוקי הלכה

דינים הנוגעים למעשה

נערך ע"י:

הרב מאיר נתן קעסלער

בס"ד

גליון פ"א - סיון שנת תש"פ לפ"ק

דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

פרק א

מעלת תפלה בציבור

השתדלות להתפלל בציבור / כחה גדול / נשים / למנות אם יש מנין

א. כל דבר שבקדושה, כגון קדיש קדושה וברכו, אין אומרים בפחות מעשרה^[א]. דכל בי עשרה שכינתא שריא^[ב].

מגיעים, עד שכל הדברים שבקדושה שבישראל נשמעים ממרגלים ומעדת קרח, המ"י, והוא לדעתי גדול השבח שעולה מן הגיהנם יותר כו' והבן, ע"כ. ובספרו **דברים נחמדים** (סנהדרין ב., והובא בטעמי המנהגים שם) כתב, דאותן שאמרו עליהם חז"ל אין להם חלק לעוה"ב, הנה לכולם מצאו תקנה וסמך מפסוקי התורה, אך למרגלים הוא אליבא דכ"ע אין להם חלק לעוה"ב (סנהדרין ק"ט), הנה החושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, באת לנו הלימוד לדבר שבקדושה שיהי' בעשרה נלמוד מעדת מרגלים כו', א"כ זכות גדולה הוא להם, והגם שמצד עונם נתחייבו שלא יהי' להם חלק לעוה"ב, אבל מצד שלמדו ישראל' על ידם ענין הלכות קדושת השם, יתעלו מעלי' לעלי' ויקדשו שמו הגדול ברבים.

הנה דעת ה**נודע ביהודה** (אה"ע קמא סי' נ"ו) שדין זה דצריך עשרה לכל דבר שבקדושה, אינו אלא לכתחילה מפני כבוד קדושת השם, אבל בדיעבד עלתה לו, והביא ראיה מהא דאיתא בירושלמי דאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן שגומר, ואם היה כל זה עיכוב אפילו בדיעבד, איך יגמור זה לבטלה, אלא עכ"ח שבדיעבד עלתה לו, ע"ש. אבל כמה אחרונים חולקים עליו. ועי' בשו"ת **שבט הלוי** (ח"י סי' י"ז אות

א. איתא בגמ' (ברכות כא: מגילה כג:) אמר רב אדא בר אבהו מנין שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה, מאי משמע דתני ר' חייא איתא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם הבדלו מתוך העדה, ואתיא עדה עדה, דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה אף כאן עשרה. **פירש"י** (ד"ה עדה) אין פחותה מעשרה, שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב. וכ"כ ה**טור**, וה**מחבר** (סי' נ"ה סעי' א') ע"ש. ובספר **טעמי המנהגים** (עמ' ס"ג) הביא עוד מקור לכל דבר שבקדושה א"א בפחות מעשרה, דכתיב במקהלת ברכו אלקים, במקהלת בגימטריא בעשרה. ועי' **בבעל הטורים** (פר' קדושים) עה"פ דבר אל כל עדת בני ישראל' ואמרת אליהם קדושים תהיו, וז"ל, עדת בני ישראל' וסמיק לי' קדושים, שדבר שבקדושה צריך עשרה, דהיינו עדה, וכן עשרה פעמים אני ה' אלקיכם בפרשה זו, עכ"ל.

כתב בספה"ק **אגרא דכלה** (פ' קרח, ובספרו אגרא דפרקא אות ל"ג), אמרו רז"ל מנין לדבר שבקדושה שלא יהי' בפחות מיל', אתיא תוך תוך אתיא עדה עדה כו', שמעתי סתם **מכבוד אדמו"ר הרב מהרמ"מ זצוק"ל**, ראה עד היכן הדברים

ב נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

ב. תפילה בציבור הוא מצוה מדבריהם, ומ"מ היא גדולה ממצות עשה של תורה, הואיל ומקדשין בה ה' ברבים^[ג].

ג. צריך אדם להשתדל בכל כחו להתפלל עם הציבור^[ד], ואיתא בזוה"ק שהמבטל תפילה בציבור בשביל סיבה קטנה, חייב נידוי על ביטול קדיש וקדושה וברכו^[ה].

כו', והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו, לדבר מצוה שאני, מצוה הבאה בעבירה היא, מצוה דרבים שאני, ע"ש. וכתב הרא"ש (סי' כ', ועי' מו"ק פ"ג סי' ג') וז"ל, אלים עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברבים, ואפילו הוי מלתא דרבנן, כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מה"ת, אפ"ה דחי עשה דיחיד, דלא מסתבר לי דמייירי בעשרה דאורייתא כגון לקרות פרשת זכור שהוא מה"ת, דמשמע בכל עניו איירי, עכ"ל. והו"ד במג"א (סי' צ' סק"ל) ע"ש. וכ"כ השו"ע הרב (סעי' י"ז) ע"ש. ועי' במחבר (יו"ד סי' רס"ז סעי' ע"ט). ועי' בפמ"ג שכתב, דלדינא קי"ל דאין שום מצוה דין תורה, נדחית מפני דרבנן, אפילו דרבים, והכא שאני כמ"ש הר"ן (גיטין לה): דלעולם בהם תעבודו לאו עשה גמור הוא, או י"ל כיון שאינו עושה לטובת העבד, ליכא עשה כלל והוי כמוכרו לו. ועי' בהגהות חת"ס. ועי' במנחת פתים.

כתב בליקוטי מהרי"ח (סדר הנהגת התפלה), עי' בזוה"ק (אמור גג). שהוא מצות עשה לומר קדושה בכל יום, וז"ל, ונקדשתי בתוך בני ישראל פקודא דא לקדשא לי' בכל יומא כו'. ד. כ"כ הטור (סי' צ' סעי' ט' וי"ז), והמחבר (סעי' ט') ע"ש. וכ"כ הקיצצ"ע (סי' י"ב סעי' ז') שישתדל ויתאמץ להתפלל עם הצבור כו'. וכ"כ שארי אחרונים. ועי' בשל"ה הק' (מס' תמיד נר מצוה אות י"ג) שכתב וז"ל, גרסי' בפסחים (מו). לתפילה ד' מילין, והנ"מ לפניו אבל לאחריו עד מיל חוזר טפי לא כו', הרי שצריך לטרוח ולילך אפילו לאחריו מיל כדי להתפלל בעשרה, ומה יענה מי שהוא בעיר סמוך לביהכ"נ ואין הולך לשם, טוב לו שלא נברא, והנהוה בגודל אזהרה יזכה לאורה, עכ"ל. וכ"כ בספה"ק מאור ושמש (פ' משפטים ד"ה ועבדתם) שצריך כל אדם לזיהר מאד מאד להתפלל עם הציבור יחד, ע"ש.

כתב בפלא יועץ (אות מ' מנחה) הן בעוון רבים מעמי הארץ מקילין בתפלת המנחה, ואין מתפללין אותה בציבור, וכשמתפללין אותה ביחיד אין מתפלל אלא לאחר בין השמשות תפלה חטופה וקטופה כו', אין זה כי אם רוע לב וחסרון אמונה, כי המאמין באמונה שלימה, כמו שהוא האמת כי השי"ת הוא הנותן כח לעשות חיל, ולא יאמין שהמקצר בעבודתו ירבה כבוד ביתו, והעובד עבודתו

ב' שנשאל לענין מעשה שהיה, שהתחיל הש"ץ התפילה כשהיה רק תשע אנשים, ולפני קדושה הרגישו בדבר, וחיוכו שיחזור העשירי, אך היה שם ויכוח האם צריך להתחיל מתחילת השמו"ע, ולהנו"ב ודאי דא"צ להתחיל, דבדיעבד יוצאים בט', והשיב דמשמעות ההלכה דאין מציאות קולא דוקא אם היה עכ"פ התחלה בעשרה, אבל לגמור ע"י התחלה פחות מעשרה לא שמענו, דלא נקרא תפלה בציבור.

ב. במשנה (אבות פ"ג מ"ו) איתא, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם, שנא' אלקים נצב בעדת א-ל. ובגמ' (ברכות ו.) איתא, מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם, שנא' אלקים נצב בעדת א-ל. (פירש"י, עדה קרוי בעשרה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת). ובמס' סנהדרין (לט) אמרו כל בי עשרה שכינתא שריא כו', ע"ש. כתב באגרת הקודש (מהבעל התניא, פכ"ג), חכמי המשנה שנו במשנתם עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם כו', ההשראה היא הארה עצומה מאור ה', המאיר בה בלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית, כ"א מקיף עלי' מלמעלה מראשה ועד רגלה, כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא, כלומר עליהם מלמעלה כו', שמעתי מרבותי כי אולי נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל' ביחד, אף שאינם מדברים בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו, עד שהיה מתבטל ממציותו לגמרי, וע"כ רע בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה, ואחר התפלה או לפני' נעשה מושב ליצם ר"ל כו', ואם נעשה מושב ליצים בעשרה דשכינתא שריא עלייהו, אין לך עלבונא וקלנא דשכינתא גדול מזה כו', ע"כ אהוביי אחיי ורעיי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת, ותנו כבוד לה' אלקיכם בטרם יחשך, דהיינו בין מנחה למעריב כל ימות החול ללמוד בעשרה כו', וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור, אפילו ללמוד ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסקין בו, ואצ"ל שלא יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדיו כו', ע"ש. ועי' בשל"ה הק' (מס' שבעות נר מצוה אות ה').

ג. איתא בגמ' (ברכות מז:) מעשה ברבי אליעזר שנכנס לביהכ"נ ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה

ד. תפילה בציבור כחה גדול, והאריכו רז"ל בזה מאוד, ואמרו שתפלת הציבור נשמעת תמיד^[1].

ה. כתב הפלא יועץ (אות צ' צבור) הן רבים עתה עם הארץ, בקל מבטלין תפלה בציבור בסיבה קטנה, וסוף שנעשה כהיתר ומבטלין אפילו בלא דבר, ומרעה אל רעה יוצאים שמתפללים תפלה חטופה וקטופה ושלא בזמנה ולפעמים אין מתפללים כלל, וכבר כתב מוהרי"א בספר **ככר לאדון** ז"ל, רעדה אחזתני איך הותרה הרצועה להתפלל ביחיד, וגם אחר זמן קר"ש, שהרי אמרו רז"ל **בוזה"ק** (ח"ג דף קפו.) שחייב נידוי, ובמדרש כונן אמרו, שחייב נידוי על ביטול קדיש וקדושה כו', וכבר הדרשנים דרשו זאת וכזאת וצוחי ככרוכיא, אבל מי יתן והיה לבבם לשמוע דברי חכמים, וינחלו טוב בעוה"ז ותתענג בדשן נפשם לעולם הבא, ע"ש. ועי' **בתוצאות חיים** (אות קס"ד) שכתב וזתו"ד, יזהר להתפלל לעולם בעשרה כדי שיענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד, שצריך האדם לומר כדי שתשרה הנשמה בו, כמ"ש **בוזה"ק** שאין הנשמה שורה באדם עד שיאמר ה' מלות אלו כו', ואם האדם בדרך ואין עמו עשרה, יאמר פסוקים אלו כו', והוא תקון מועט כו', אמר רבי עקיבא בכל יום ויום מלאך אחד עומד באמצע הרקיע, ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולם ועד, עד שמגיע לברכו, וכשמגיע לברכו יש ח' אחת ששמה ישרא', וחקוק על מצחה, ישרא', עומדת באמצע הרקיע, ואומרת בקול רם 'ברכו את ה' המבורך', וכל גדודי מעלה עונין אחרי', ואומרים 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד', עכתו"ד. וכ"כ **בסדר היום** (כוונת ברכו) שצריך לחזור אחר עשרה כדי שיאמרו ברכו ויענה אחריהם להשלמת נפשו, וכתב שאם אין לו עשרה לענות ברכו, אם מברך ק' ברכות ביום משלים ג"כ נפשו, ע"ש. וכ"כ **בעבוה"ק** (צפורן שמיר אות כ"ו וכ"ז) ע"ש.

ו. איתא בגמ' (ברכות ו.) תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בביה"כ [עם הציבור, כ"ה גירסת **התוס'** ע"ז ד: ד"ה כיון ע"ש, והובא **בגליון הש"ס** ברכות ו.], מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנא' אלקים נצב בעדת א-ל כו', ע"ש. עוד איתא בגמ' (שם ח.) לפי גירסת הר"ף והרא"ש והטור, והובא בהגהות הגר"א) אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביה"כ [עם הציבור, כ"כ **הטור**] שנאמר ואני תפילתי לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין כו', ר' אחא ברבי חנינא אמר מהכא הן א-ל כביר ולא ימאס כו', תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן א-ל כביר ולא ימאס כו', ע"ש. עוד איתא בגמ' (שם ל.) לענין תפלת הדרך) אמר אביי לעולם לישתף איניש נפשי' בהדי צבורא. **פירש"י** אל יתפלל תפלה זו בלשון יחיד אלא בלשון רבים, שמתוך כך תפלתו נשמעת.

בשביל כך ימעט מנתו, הס כי לא להזכיר וחבל על דמשתכחין שאין מתפללין כלל כו', ואם תשאל לאדם כמה שוה להתפלל תפלת מנחה וערבית בציבור, הוא יענה שאין ערוך אליהן, והוא מניח אותם בשביל בצע כסף מועט, שלמראה עיניו ישפוט שהוא מרויח באותה שעה, מה שהוא שקר גמור ומפורסם בלי שום ספק, שאם מרויח ודרך רשעים צלחה הוא הטעאת היצר, וסוף סוף אינו רואה סימן ברכה, ויותר ממה שמרויח מפסיד, ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב וברכת ה' היא תעשיר, זה אמת ברור אליבא דכו"ע, אבל ההרגל נעשה טבע ונעשה כהר, עד כי הן בעוון רבים מעמי הארץ בוחרים להיות יושבים בשוקים וברחובות ובקרונות בטלנים, ולא תאוה נפשם לבוא לביה"כ להתפלל, ע"ש.

כתב בספר **יסוד ושורש העבודה** (שער הרביעי פרק א'), מכלל מאמרי **הזוה"ק** (שהובא שם) מגודל מעלת אמן יהא שמי' רבה, יקנה בינה איך שיזהר האדם מאד להתפלל בתמידות עם הציבור, ולא יתפלל ביחידות בביתו כלל בשום אופן, אם לא אונס גדול של חולי ח"ו, כי יאבד טובות הרבה של עניית איש"ר כמה פעמים בביה"כ עם הציבור, וגם מונע טוב מבעליו בהיות לאל ידו לעשות טובה ע"י ענייתו לרשעים בגיהנם, וימנע מרשעים אורם בזה כו', ע"ש.

כתב בשו"ת **ארץ צבי** (סי' כ"ב ד"ה דרך אגב), נלע"ד דהיום חיוב גמור להתפלל בצבור נוסף על החיוב שהיה בימי הגמ', והוא משום דכל הפוסקים כתבו דאין אנו בקיאים לכוון כהלכה, והנה בתענית (ה) איתא דבצבור גם תפלה בלא כוונה מתקבלת משא"כ ביחיד ע"ש, וכ"כ **בוזה"ק** (פ' יוחי דף רלד.), וכיון דמדינא דגמ' כוונה מעכבת רק שאין אנו יכולים לכוון, א"כ כל טצדקי אית לן למעבד שיהי' עולה במקום כוונה, וכיון דתפלה בצבור גם בלא כוונה מתקבלת, הנה דתפלה בצבור משלים חסרון הכוונה בשיעור מה, והנה לענין כוונה כתבו הפוסקים שאין בידינו לכוון והווי כאנוסין, אבל להתפלל בצבור דזה אפשר לנו לעשות א"כ הוא חיוב גמור עלינו נוסף על חיוב תפלה בצבור הנאמר בגמ', ומה"ט אין לנו ללמוד **מהצדיקים והקדושים** שמתפללין ביחיד, דהם בודאי מכוונים כראוי, כדאיתא בשו"ע (סי' צ"ח סעי' א') דחסידיים ואנשי מעשה מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למדרגת הנביאה ע"ש, ומשמע שהיו מתבודדים ומתפללין ביחידות למטרה זו כדי שיוכלו לכוון ביותר, אבל אנו שאין מכוונים כראוי חיוב גמור להתפלל בצבור, ע"ש.

וגם בזוה"ק הפליג מאד בשבח תפלה בציבור^[א]. ועל ידי תפילת ציבור יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות ר"ל^[ח].

וכתב וז"ל, ובספר **בית אהרן** בסדר היום של **הק' מי אהרן נ"ע מקארלין** כתוב בזה"ל, כי כלל זה בידי כל האמירות ותפלות הנאמרין בעשרה שכינתי שריא, ובעזרה"י מתקנים כל התיקונים כמו תפלת צדיקי יסודי עולם, עכ"ל, עוד ראיתי בספרן של צדיקים, כי ידוע מס' **יצירה** כי תיבה של ב' אותיות בונה ב' בתים כו', כן כשמתפללים בצבור מצטרפין האותיות והתיבות מכאו"א של זה בזה ושל זה בזה, ונבנים בתים מה שאין הפה יכול לדבר, עכ"ל.

כאשר שב **הרה"ק רבי אורי זצ"ל השרף מסטרעליסק** לביתו בקהלה קדושה לבוב, אחר ישיבתו בצל רבו **הרה"ק רבי שלמה מקרלין זצ"ל הי"ד**, לא היה לו מנין להתפלל בציבור, והתפלל ביחידות שנה תמימה, ולא הלך לשמוע קדיש ולא קדושה ולא קרה"ת, והגיע בלימודו **בזוהר** למקום שהפליג בשבח מי ששומע קרה"ת, ונתלהב לבבו עד למאוד עד שנדבה לבו לילך לביהכ"נ לשמוע קרה"ת בכל שבת, וכן עשה, וכשמעו את קריאתם בתורה, שמע שאין קורין כלל, ופסק מלילך. ואחר זה הגיע שוב בלימודו **בזוהר** למקום שהפליג מאד בשבח המתפלל עם הציבור והשומע קדיש וקדושה, אז נתלהב לבו מאד, ולקח לו עשרה אנשים להתפלל עמהם, ואמר שזה יהי נדמה בעיני אם היה מצוה ה' להתפלל עם עשרה שטענדערס. (אמרי קודש הוספות אות ט"ז)

ח. כתב בספה"ק **מאור ושמש** (פ' משפטים ד"ה ועבדתם) עיקר עבודת ה' הוא שישתתף האדם עם הציבור בכל הענייני העבודה, הן בתורה והן בתפילה, ולא בד בבד כמו שאחז"ל (תענית ז): חרב על הבדים חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שעוסקים בתורה בד בבד, רק צריך שישתתף עם הציבור ובפרט בשעת התפילה כו', ואם מתפלל עם הציבור יהי מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצו" במעשי ידיו, וע"י תפילת ציבור יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות ר"ל, וכבר אמרנו זאת ברוב עם הדרת מלך, פירוש כשנאספין הציבור יחד להתפלל, אז הם מבטלים כל הגזירות קשות, ומביאים את המלך מלכו של עולם לידי החזרה, שחזור ממה שגזר על בני ישראל ח"ו איזה גזירה קשה, ואומר הדרי בי ממה שגזרתי עליהם, וזהו ברוב עם הדרת מלך פי' אם נאספים רוב עם יחד בתפילה, אזי הדרת מלך הקב"ה אומר הדרי בי ממה שגזרתי עליהם, וממשיכין על כני" ע"י תפילתם השפעות טובות כו', ע"ש. וכ"כ בספה"ק **משמרת איתמר** (פ' משפטים שם) ע"ש.

וע"י **במהרש"א** (ח"א, ברכות ח.) שכתב דהא דתפלת צבור יותר מקובלת ומרוצה, אי"צ ראי, דמן התורה איכא למגמר כן דאמרינן (יבמות מט:), משה אמר בכל קראנו אליו, ואת אמרת דרשו ה' בהמצאו, ומסיק הא בצבור הא ביחיד, ויחיד אימת בי' ימים שבין ר"ה ליה"כ כו'. כתב **הרמב"ם** (תפלה פ"ח ה"א) תפלת הציבור נשמעת תמיד כו', לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור כו', ע"ש. וע"י **בכס"מ**. וע"י **רבינו מנוח** שכתב, שיהיו דברי תפלתו ותחנתו לשון רבים לא לשון יחיד, כי כשמתפלל על עצמו ועל אחרים מתעורר לכוין יותר. כתב **השל"ה הק'** (מס' תמיד נר מצוה אות י"ג) להתפלל עם הציבור הוא דבר גדול, והאריכו רז"ל בזה מאוד, כדגרסינן פ"ק דברכות כו', ע"ש. כתב **בפלא יועץ** (אות צ' ציבור) טעם גדולת מעלת תפילה בציבור, האחד מצד עניית אמנים ויהא שמי" רבא וברכו וקדושה שהם רבי הערך, שני שאינו דומה מועטים העושים המצוה לרבים העושים כי מתעלית הרבה יותר, והשלישי כי תפלת היחיד אם היא בלי כונה אם הוא בעל עבירות וכיוצא אינה מתקבלת, אבל כשתצטרף עם הרבים תתקבל.

כתב בספר **שערי אורה** (הובא בשל"ה שם) פנה אל תפילת הערער, כלומר כשהיחיד מתפלל בודקין את תפילתו אם היא ראוי' להתקבל, וכמה מערערים יש עלי', אבל כשהצבור מתפללים לא בזה את תפילתם, אע"פ שאין תפילתם כל כך הגונה מקבלים אותה מלמעלה כו'. וכ"כ **בתוצאות חיים** (אות מ"ו) ע"ש. וע"י בספה"ק **משמרת איתמר** (ס"פ משפטים ד"ה ואל אצילי) שכתב וז"ל, אמר לי **אדומור"ר [מלובלין] נ"ע** על שאלתי ששאלתי מאתו והתנצלותי לפניו בכמה ענינים, ואמר לי בדרך עצה ותושי' להזהר מתפלה ביחידות, שהיא סכנה וקטרוג ח"ו, זהו תמצית מלשונו הזך בתשובתו באריכות יותר, עכ"ל. ובספר **זכרון שמוא'** (פ' מסעי ד"ה ויסעו מחרדה) כתב בשם **הרה"ק מלובלין זצ"ל** שאמר, שמי שלא תיקן חטאות נעורים, אין לו להתפלל ביחידות, ע"ש.

ז. איתא **בזוה"ק** (ויחי רלד. פקודי רמה:), צלותא דיחיד לא עלת קמי מלכא קדישא אלא בחילא תקיפא אשגח בה קב"ה ואסתכי בחובהו, וצלותא דסגיאין עלת כלה קמי קב"ה ולא אשגח בחובהו, ע"ש. וע"י בשו"ת **חכם צבי** (סי' ל"ו) שכתב וז"ל, גם רשב"י מחבב מאוד תפלת הציבור בספר **הזוהר**, ואומר שהיא מקובלת בגוין סגיאין מקוטרות מור ולבונה מכל אבקת רוכל כו', עכ"ל. וכ"כ **במשמרת שלום** (סי' י'),

ה. ואפילו היו בהם חטאים, אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים^[ט]. ואדרבה יגיע להם תועלת בהשתתף תפלת רשע עמהם^[י].

ו. כתב אהא דאמרינן (שם) כל תענית שאין בה ממושעי ישראל' כו' שהרי חלבנה כו', שצריך להיות יו"ד חוץ מן הפושע, וכמו בקטורת שהיה יו"ד סממנים חוץ חלבנה, ושוב ראיתי **בחסד לאברהם** (מעין שני נהר מ"ו) שכתב כן, וכתב דוקא כשיש יו"ד צדיקים ואחד רשע, או כ' צדיקים ושני רשעים, אבל אין כח בט' צדיקים כו', עכ"ל. ועי' במדרש (איכה, פ"ג בפסוק גם כי אזעק וגו'). כתב **הצל"ח** (ברכות ח.), מדברי הרמב"ם למדתי דתפלת הציבור נשמעת כשאין בהם חוטאים, וכשיש בהם חוטאים עכ"פ אין הקב"ה מואס בתפלתן כו'.

כתב **בדרכי חיים** (צאנו, שיחות ועובדות אות ס"ח, ובהערה), המנהג אצל **רבינו הק' מצאנו** היה, שהיה מצווה להתחיל להתפלל בביהמ"ד קודם ביאתו, וכשהיה בא לפעמים, וכבר היה הציבור עומדים ברחוק בתוך התפלה, היה רבינו חוזר לביתו, והלכו אחריו מנין אנשים, והיה מתפלל בביתו עד הקריאה. פעם אחת אירע שלא הייתי אני אז בביהמ"ד בעת שחזר רבינו לביתו להתפלל, וקרא המשמש מנין אנשים לבית רבינו שיתפללו שמה, ואני כבר הייתי יודע איזו אנשים לקרות למנין רבינו, אבל המשמש קרא את מי שפגע, ואח"כ עוד לפני הודו באתי אני לבית רבינו להתפלל, והבעל תפלה התחיל הודו, גם הציבור, ורבינו ז"ל היה בחדר השני, ובא רבינו במרוצה להחדר שהיו מתפללין מעוטף בטליתו, וכבר לא היה מפסיק עוד, ושלח מפניו את מנין הציבור לחוץ, וסגר הפתח אחריהם, וכולם לא ידעו מה זה, אך אני הבנתי שהבעל תפלה והמנין אינם ישרים בעיניו, ולא ידעתי לשית עצה בנפשי, ורצתי לביהמ"ד וקיבצתי לי את העולם שלי, ובאתי עמם לחדר התפלה של רבינו, ופתחתי הדלת מחדר רבינו, ולא אמרתי כלום רק שאלתי אם להתחיל הודו לפני התיבה, ואמר רבינו 'נוא...!', והתפללו הציבור כראוי.

י. כתב בספר **חסד לאברהם** (שם), והובא בטעמי המנהגים עמ' נ"ג) טעם היות סמני הקטורת י"א סמנים לא פחות ולא יותר, ללמדני שכל צבור שיש ביניהם רשע אחד אל יוציאוהו מביניהם ולא יעכוהו מלהתפלל עמהם, ואל יעלה בדעתם שיפסידו בהשתתף תפלת רשע עמהם, ואדרבה יגיע להם תועלת ולא הפסד, כי כשיעיינו למעלה ערך תפלתם לפי ערך תפלת רשע, יתראו יותר חשובים ממה שהם בלתי רשע עמהם, וגם הרשע ירויח בהתחבר תפלתו עמהם חוזרת להיות חשובה כו', ע"ש. ובספר **בית שמואל אחרון** (פ' וירא, הובא בטעה"מ שם) פי' עפ"ז בדרך

כתב **באבודרהם** (תפלות של חול השער השני), סמך לשלש תפלות אלו, מדוד (ירושלמי פ"ד ה"א) שאמר ערב ובוקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי (תהלים נה, יח). ופירש **רבי אברהם בן שושן**, כי ואהמ"ה עולה למנין נ"ז, כמנין הברכות שבג' תפלות אלו, שבכל תפלה יש י"ט ברכות, נמצא לג' תפלות נ"ז ברכות, ויש לאדם לידע ולהבין שהזהיר בתפלות כתקנם, שבזכותם הוא ניזון והקב"ה מזמין לו מזונותיו, תדע שהרי מנין הברכות הוא ז"ן, ולפיכך השי"ת בזכות ברכות אלו הוא זן אותו ואת אנשי ביתו, ומאמרו וישמע קולי, למדנו שהזהיר בתפלות אלו כתקן ובברכותיהם שמובטח לו שהשם ישמע תפלתו. וראה כמה גדול שכר המתפלל עם הציבור, כי בתפלה אחת שמתפלל עמהם, נחשב לו שכר כמתפלל ערב ובוקר וצהרים ביחיד, כיצד תפלתו בלחש מברך תשע עשרה ברכות, וחייב האדם שלא לדבר בעוד שהש"ץ מחזיר התפלה ושיכוון לשמוע ברכותי ושומע כעונה הרי י"ט ברכות אחרות, וחייב האדם לענות אמן אחר כל ברכה וברכה, ואמרו רז"ל (ברכות ג): גדול העונה אמן יותר מן המברך, הרי כאלו בירך י"ט ברכות אחרות, נמצא כי בתפלה אחת עם הציבור כתקנה נותנין לו שכר ז"ן ברכות, ובתפלת ערבית שאין ש"ץ מחזיר התפלה, לפיכך תקנו לאחר השכיבנו, י"ט פסוקים וחתומה בסוף, תמצא בהם בין אזכרות ובין אמנים ל"ח, וי"ט ברכות של תפלת לחש, הרי ז"ן ברכות בערבית, ע"ש. ועי' **באשל אברהם** (בוטשאטש, ס' נ"ב). ועי' בשו"ת **משנה שכיר** (סי' כ"ט) שהביא מספר **שומר שבת** (להגה"ק ר' דוד לידא) ששמע שתיבות ב"ה ב"ו ב"ם, שיש בג' תפלות דשבת, עולה מנין ז"ן, ועי' בכתבי **האריז"ל**, א"ל הוי"ה, נקרא ז"ן, ואפשר לומר ששבת הוא הז"ן ומפרנס את ימי החול כו'.

כתב בשו"ת **משנה שכיר** (שם), עפ"י דברי **האבודרהם** שכתב דבתפלת ערבית יש ג"כ ז"ן ברכות כו', יש להבין דברי **הט"ז** (סי' רל"ו סק"ד) שכתב, דאם הצריך לדלג ברוך ה' לעולם כדי להתפלל עם הציבור, אפ"ה לאחר התפלה יאמרם, ובשו"ת **מהר"ם שיק** (סי' צ"ג) נתקשה בדבריו הללו ע"ש, ועפ"י הנ"ל יובנו הדברים, כדי שלא להפסיד הז"ן ברכות כו', ע"ש.

ט. כ"כ **הרמב"ם** (שם). כתב **העולת תמיד** (אות ט') בשם **הכנה"ג**, אפילו איכא בצבור הרבה חוטאים, לא ימנע מלהתפלל עם הציבור. והו"ד **בבה"ט** (סקי"א). ובשע"ת כתב וז"ל, מש"כ אפילו יש הרבה חוטאים, בלשון הרמב"ם אין כתוב כן, אלא ואפילו היו בהם חוטאים, ומהרש"א (כריתות

ו נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

ו. ולפי רוב העם המתקבצין יחד לעסק עבודת ה', כן שורה עליהם הקדושה העליונה, כי ברוב עם הדרת מלך^[א].

לפי רוב הקהל כך הן מברכין, כי לפי רוב הקהל כן משיגים הקדושה עליונה, שברוב עם הדרת מלך. ובפ' ואתחנן (ד"ה ובקשתם) כתב, דהגם שמתפללים אלף אנשים ביחד בציבור, מ"מ אינו דומה תפלת זה האדם לזה האדם, שכל אחד מוצא אלקותו יתברך לפי כוונתו והכנתו שעשה קודם התפלה. ועי' בספה"ק **משמרת איתמר** (פ' תרומה ד"ה ועשית) שכתב, דלכן אנו אומרים 'בשם כל ישראל', כדי לקשר עמהם, כי שורש הקדושה היא האחדות והתחברות. ועי' בגמ' (מגילה ריש כז:).

כתב בספר **רחמי האב** (תפלה), יחרד לבבי ויתר ממקומו כי ראיתי שעוררי' בישרא' חדשים מקרוב באו, הן כתיב בתורה השמר לך פן תעלה עולתיך בכל מקום אשר תראה, פי' דבא לאסור לנו במת יחיד כשיש במות ציבור, ודבר זה נוהג אף בזמנינו, כי ידוע שהתפלה היא במקום קרבן, ומצוה להתפלל בריבוי עם, כמו שדרשו חז"ל (יומא כד:): על בבית אלקים נהלך ברגש, וכתב הן א-ל כביר ולא ימאס, וברוב עם הדרת מלך אמרו, וזכותא דרבים שאני (ברכות מז:), ומצינו (סוכה נא:): בביהכ"נ של אלכסנדריא שהיה עמה רב כפלים כיוצאי מצרים, וכשהיו צריכין לענות אמן היו מוכרחין להניף בסודרין, ואעפ"כ לא פירשו לעשות מנינים בפני עצמן, ועתה בעיקבתא דמשיחא חוצפה יסגא, ורבו המתפרצים בעם לפרוש עצמם מן הצבור, ובונים במה לעצמם להיות ראש למנין שלו, ולעלות לתורה בקריאת ששי, או להם כי רעה גומלים לעצמם כו', ואין אני מדבר במקום שיש תלמידי חכמים המתנהגים בפרישות, ומכינים עצמם לתפלה בהכנה דרבה, ואינם יכולים להתפלל באשמורת הבוקר עם המון עם הממהרים להתפלל בלי הכנה מחמת שטרודים על המח' ועל הכלכלה כו', לאלו בודאי מותר לפרוש כו', אבל אותם הפורשים מחמת גסות רוח עתידין ליתן את הדין כו', עוד זאת נעשתה בימינו בעונותינו הרבים, אף אותן שמתפללין בבית אחד, עושין כמה מנינים זה אחר זה, ומיד שמתאספים עשרה בצמצום מתפללין מיד, וחוזרין ומתפללין כמה פעמים, או לאותה בוושה כו', והרבה היה לדבר מזה, אך כבר אמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, כי המון עם עושין מה שרוצין ואין מוחה כו', ע"ש. ועי' **בהליכות שלמה** (עמ' ס') שכתב, דלצורך שני אבלים וכיו"ב כגון מוסף בשבת שקודם יא"צ, מותר לצבור מתפללים להחלק למנינים נפרדים כו'.

הלצה, מה שאמרו חז"ל במשנה (אבות) ואל תהי רשע בפני עצמך, דרשע שהולך בין הציבור לפעמים הוא תועלת כנ"ל, אבל אם הוא רשע בפ"ע ואין הולך לביהכ"נ, אין בו שום תועלת, ע"ש. ועי' בגמ' (מס' מגילה ריש כה:).

כתב **הטור** בהל' יוה"כ (סי' תרי"ט) נוהגין באשכנז שקודם שיתפללו מתירין לכל העבריינים כדי להתפלל עמהם, דאמר רבי שמעון חסידא כל תענית צבור שאין בו ממושעי ישרא' אינו תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סמני הקטורת. **והפרישה** (שם) הביא **מהבחי** (פי' כי תשא) שכתב וז"ל, בא לרמוז שאין לנו להקל ברשעים פושעי ישראל שלא יהיו בכלל תעניותינו ותפלתנו כו', כי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ונמנים בכלל הצדיקים, שאם לא כן הצדיקים נתפשים עליהם מפני הערבות שהרי כל ישראל ערבים זה לזה, ומש"ה אם אין פושעי ישראל בתוכן ר"ל שאין נותנין לב לעשות תשובה, אינו תענית, שהש"י מפני הערבות אינו שומע חלילה בתפלתם של הצדיקים כו', עכ"ל. ובדרשות **הר"ן** (דרוש א', והובא בקצה המטה שם סק"ה) כתב, דלכן יש לצרף פושעי ישראל, שע"ז יתגברו הצדיקים בעבודתם יותר.

כתב בספה"ק **נועם אלימלך** (פ' וירא ד"ה ויען), הצדיק הוא המשפיע לישראל את שלש אלה בני חיי ומזוני, אך ברצותו להשפיע צריך הצדיק שירד קצת מדביקותו ולהטות עצמו לראות צרכי העולם, ולזה נוכל לומר טעם למה שאחז"ל (עי' כריתות שם) כל תפלה שאין בה פושעי ישראל אינה נשמעת, וצריך לתת טעם לשבח ע"ז למה הוא כך, אך עפ"י הדברים הנ"ל יבואר, דהיינו שהצדיק כשהוא בדביקות גדול אז בלתי אפשר לו שיפסיק מדביקותו להשפיע לישראל, וכשיש פושעי ישראל דהיינו שפשע במדרגות ישראל אף שאינו רשע גמור כ"א שפשע באותה מדרגה הנקרא ישראל, אז הוא גורם להפסיק הצדיק מדביקותו, וגורם בזה שמטה הצדיק עצמו לצרכי העולם מה שהן צריכין להשפיע להם, ואז תפלתו נשמעת עבורם לכל צרכיהם, נמצא בכל תפלה צריך פושעי ישראל אחד למנין עשרה, כדי שיפעול את ההשפעה בנטיית הצדיק, ע"ש.

יא. כ"כ בספה"ק **מאור ושמש** ריש פ' קדושים, דלפי הרוב העם המתקבצין יחד לעסק עבודת ה', כן שורה עליהם הקדושה העליונה, כמו שאמרו חכמי המשנה (ברכות מט:)

ז. ואף שעינינו רואות שגם תפלת הציבור איננה נשמעת לפעמים, כבר תירצוה המפרשים בכמה פנים^[ב].

ח. עוד יתבונן האדם, שבזה שמתפלל עם הציבור, בנוסף שמקדש שמו יתברך, גורם התעוררות הגאולה, כדאיתא בגמ' (ברכות ג.) בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים אמן יהא שמ'י רבא מברך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסים אותו בביתו כן, ומה לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם^[ג].

ט. אפילו אם הציבור מתפללים במהירות או באריכות, מחויב לדחוק את עצמו להתפלל דווקא בציבור ולא ביחידות, ואז יוכל לבא לידי מדריגות גדולות^[ד]. ויש אומרים דתפלה בכוונה

שקיים, כמו שמקבל כל מצות עשה שאדם עושה כו', אבל למלאות הבקשה לפעמים עושה הקב"ה בקשתו ולפעמים לא, יתברך הוא היודע וצדיק בכל דרכיו, אבל תפילה פסולה בר מינן נדחית לגמרי היה כלא היה כו', ותפילת רבים היא העולה למעלה כו', עכתו"ד, ע"ש. והו"ד **במחה"ש** (סקי"ז). ועי' **בכה"ח** (אות נ"ט) שכתב, דלדעתו נראה דלעולם תפלת הציבור היא נשמעת, אבל לא תעשה אלא עד עת בא הקץ.

יג. כ"כ השל"ה (שם) ע"ש.

כתב **בשבט מוסר** (פ"מ אות ה') איתא **ברוקח** (הל' קידוש סי' ס"א) בשם המדרש, כשישראל עונים 'אמן יהא שמ'י רבא', אומר הקב"ה, מתי אקבץ את שארית ישראל. ואיתא **בשבלי הלקט** בשם מדרש, אומר הקב"ה, בשעה שאומרים בני ישראל 'קדוש קדוש קדוש', אני מזכיר גלותם וממהר גאולתם. ובמס' ברכות (ח.) אמרו, אמר הקב"ה כל המתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני, ונראה שהטעם הוא, משום שהמתפלל עם הציבור, משלים למנין עשרה אם אינם, וגם אם יש עשרה גורם ברובי העונים 'אמן יהא שמ'י רבא, וקדושה', וממהר הגאולה כנזכר.

יד. כ"כ בספה"ק מאור ושמש בפ' ואתחנן (ד"ה ובקשתם) ע"ש. וברמזי חנוכה (ד"ה וישב) כתב וז"ל, יש רבים שמתפללים בינם לבין עצמם כדי לכון הטוב, אבל האמת הוא שלא להפריש עצמו מהציבור, ולענין הכוונה היא עיקר ההתחלה, לעמוד את עצמו כדי ליחד קוב"ה ושכינתא כל אחד ואחד כפי שכלו וכוחו וכוונתו, וכשמכוין את עצמו כך הגם שא"א לכוין בכל התפילה מראש ועד סוף לית לן בה, כי יש צדיק שהוא מקשר את כולם יחד והוא מיחד את הכל, והעיקר כשיש לו התחלה מכל אחד ואחד הוא מיחד את הכל בקדושה שלמעלה בעולמות העליונים, דוגמת מה שמצינו בשונומית ששאל אלי' אלישע מה יש לך בבית כו', עכ"ל, ע"ש. ועי' **בשעת** (סי' נ"ב סק"א).

ולאידיך גיסא **בשלחן הטהור** (זר זהב סק"ד) כתב להוכיח **מהזה"ק** (פ' תרומה ע"מ קסד), דבעשרה הוא הדרת מלך, ודי בזה, וא"צ להדר אחר רוב עם, אלא אחר המקום ואנשים שמתפללין מלה במלה בכוונה ובאהבה וביראה ובנעימה קדושה, אפילו שלא יהי' אלא עשרה בצמצום, די בזה, ע"ש. וכן נהגו כמה צדיקים. וכן מובא **שהרה"ק ר' ארון לייב מפרימישלאן זצ"ל** (אביו של הרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן זצ"ל) התפלל במנין מצומצם, והרה"ק ר' מנחם מענדל מפרימישלאן בתוכם, וגם נער אחד. (דברי מאיר ע"מ קע"ד)

יב. כתב השל"ה הק' (שם בהגה"ה) וזתו"ד, דבר זה שאמרו רז"ל אין הקב"ה מואס בתפילת רבים, יש לתמוה לכאן, דהא עינינו רואות שאין כן, שהרי תפילת י"ח כל ישראל מתפללין אותה ג"פ בכל יום, וכמה פעמים מוזכר בהתפילה הגאולה, ראה נא בענינו כו', תקע בשופר גדול כו', השיבה שופטינו כו', ולירושלים עירך כו', את צמח כו', רצה ה' כו', וזה יותר מאלף ותקנ"ד שנה שאנו בגלות, וסתם תפילתנו, ובספר **שערי אורה** כתב דכל אלו הדברים שאמרנו בתפילת יחיד ותפילת צבור, בהיות ישראל על אדמתם, וכש"כ בירושלים, וכש"כ בבית המקדש, אבל כשישראל בחו"ל כמה מערערים וכמה מקטרגים עומדים אצל תפלת הציבור, כש"כ אצל תפילת היחידים כו', וראיתי בספר **בית אלקים** הקשה קושיא זו, ותירצה בכמה פנים, ואשר ביררתי לי מתוך דבריו הוא זה, אמת תפילת רבים נשמעת, אבל אין הענין שיעשה הקב"ה כל בקשתם ממש, רק עושה מדוגמת הבקשה וממנה, כי בכל יום ויום יש גאולה, דהיינו כשבה אחת בין ע' זאבים א"א לה להתקיים, וכל יום ויום עומדים עלינו לכולותינו והקב"ה מצילנו מידם, אמנם לי נראה שורש הענין הוא כך, התפילה שהיא העבודה שבלב היא מצות עשה מה"ת, כמו כל שאר מצות עשה, וענין שמיעת התפלה היא שהקב"ה בוחר בהתפלה, והמלאך קושרה ועושה כתר להקב"ה, אבל אין מוכרח שיקיים ויעשה להתפלל מה שמבקש, רק הקב"ה קיבל המצות עשה

עדיף מלהתפלל בציבור^[טו], ומפני זה נוהגים כמה גדולים הרוצים לשפוך נפשם לפני ה', להתפלל לפעמים ביחידות^[טז].

י. עיקר התפלה בציבור הוא תפלת י"ח, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים ביחד תפילת שמונה עשרה, ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם מקפידים להתפלל ביחד, רק שיהי' עשרה בביהכ"נ, והוא טעות גדול^[יז].

אחר תחתיו כי הוא בטלן, כי כאשר ראה הפמליא של מעלה, נתעלף, ועל כן צויתי להביא אחר, איש אשר עיני בשר לו, ולא יראה מאומה ולא יפחד'.

כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל כותב בהקדמה לספה"ק **קדושת ציון** (ד"ה עוד בימים) וז"ל, בזמן שהי' **כ"ק אאמו"ר זצ"ל** אברך צעיר בחיי אביו **הגה"ק זצ"ל**, הי' זמן רב שהתנהג כ"ק אאמו"ר ז"ל לבוא לביהמ"ד לשמוע ברכו וקדושה בתפלת הצבור, ואח"כ הלך לחדרו המיוחד, להתפלל כמה שעות ביחידות עד אחר חצות. באותו הפרק הי' בבאבוב הרה"ג ותיק וחסיד ר' בצלאל בערנשטיין ז"ל, דיין ומו"ץ מייקירי ירושלים עיה"ק, אשר הי' מקורב וידיד נאמן אצל אביו ז"ל, ושאל הרב ר' בצלאל ז"ל את אביו הק' מדוע מניח את בנו האברך העדין להתפלל בשעה כ"כ מאוחרת ולצום בכל יום עד אחר חצות, השיב לו, 'בוא עמי יחד לשמוע איך הוא מתפלל', והלכו שניהם יחדיו, ועמדו מאחורי הדלת בפתח חדרו, ושמעו שהי' מתפלל בהתלהבות עצומה, וכל תיבה בניגון בנועם שיח סוד ובבכיל, ונתרגש אביו ז"ל ועמד כך כרבע שעה בהתפעלות, ואח"כ חזר אביו לחדרו, ואמר לר' בצלאל, 'אם יהודי מתפלל ככה לפני יוצרו, אין למנוע אותו מתפלה כזו, ע"ז אמר דוד המלך ע"ה ולבי חלל בקרבי, ער הוילט זיך אויס דאס הארץ פארן באשעפער'.

יז. כ"כ **הח"א** (כלל י"ט סעי' א'), וכתב דלכן חוב על האדם שימרה לבוא לביהכ"נ שיתחיל עם הש"ץ, בכדי שיוכל להתפלל כסדר, שיאמר מתחילה כל הברכות ופרשת התמיד שהוא בעונותינו עכשיו במקום קרבן התמיד של שחר ויתפלל כסדר. והו"ד **במ"ב** (סי' צ' סק"ח). ומקור הדברים הוא מהא דכתבו **תלמידי רבינו יונה** (גג) בשם רב **עמרם גאון ז"ל** שאם נכנס אדם לביהכ"נ ורואה שאם יתחיל לומר כל הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל עם הצבור, שיאמר ברוך שאמר ומזמור של תהלה לדוד בלבד וחותרם בו ישתבח כו', ואם נכנס בשעה שמתחיל החזן יוצר ולא היה יכול לומר אפילו זה המזמור בלבד, שיתחיל ק"ש וברכותי' ויתפלל עם הציבור כו', שיותר טוב הוא שיתפלל עם הצבור, שהתפלה רצויה ומקובלת לפני המקום, משיאמר המזמורים תחלה ולא יוכל להתפלל עם הצבור, ע"ש. וכ"כ **הרא"ש** (פ"ה סי' ו'), **והטור**, **והמחבר** (סי' נ"ב) ע"ש.

טו. כ"כ **התה"ד** (סי' צ"ד אות ב' וסי' ק"א אות ב') ע"ש. וכ"כ **המנחת פתים** ע"ש. וכ"כ **במשמרת שלום** (סי' י') דתפלה בצבור שהוא רק למצוה מן המובחר, וכונה בתפלה הוא מעצם הדין, ומוטב לבטולי הא מקמי הא, כי ודאי הסברא נותנת כי מי שיכול לכוון וליחד ולהתקרב עי"ז אל ה', ודאי יותר טוב מלחטוף התפלה עם הצבור, ובפרט כי מי שרגיל לכוון וליחד אם לא יעשה כן ויחטוף לא יוכל לכוון כלל אפילו כפשוטו כי יבלבל אותו, ובאמת כי זה הדבר הוא מסור ללב, ע"ש.

טז. כתב **במשמרת שלום** (שם) אם רואה שאין יכול לכוון כלל בעת שהצבור מתפללין, אם מפני שיש לו אז מניעות וסבות הטורדות, ואח"כ יחלופו ויעברו, או מפני שהצבור חוטפין מאד, והוא אין ביכולתו להתפלל במהירות, ודאי יותר טוב להתפלל ביחידות, ומפני זה נהגו כמה גדולים הרוצים לשפוך נפשם לפני השי"ת, ובפרט הרוצים להתפלל ע"פ כוונת האריז"ל והבעש"ט, להתפלל הרבה פעמים ביחידות, ובפרט תפלת שחרית, אך יראה שלא להשטות את עצמו בזה, ומ"מ יתאמץ בכל יכלתו להתפלל בצבור, ובפרט בשבת ויו"ט, וכשרואה בעצמו שיתפלל ביחידות, יראה עכ"פ שיהי' בביהכ"נ כל זמן התפלה, שיענה עם הצבור ברכו וקדושה ואמן יהא שמ"י רבא וכל האמנים, ע"ש. ועי' **בפמ"ג** (סי' ק"א מש"ז סק"א) שכתב וז"ל, עי' **בפרישה** (סק"ז) וז"ל, כד הוה צליל דעת' מתפלל בביהכ"נ, וכד לא הוה צלול דעתי' מתפלל בבית', ומ"מ האידינא אין לנו להורות היתר זה להתפלל ביחיד ולעורר הכוונה, שילמדו ממנו אחרים, אם לא גדול הדור ומפורסם שכל מעשיו לשם שמים, עכ"ל.

סיפר **כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל**, כי בעת שהיה הרה"ק **מלובלין זצ"ל** אצל **המגיד**, והנה דרכו של המגיד **ממעזריטש** היה להתפלל ביחידות, רק בעת הגיע לומר 'אין כאלקינו' צוה לאסוף מנין מצומצם, פעם אחת נכנס גם הק' מלובלין בתוך הבאים להמנין, אז אמר המגיד הק' 'הביאו לי אחר תחתיו כי הוא בטלן', ויצאו לבקש איש אחר ולא מצאו, וישאר שמה מהמנין, וכאשר פתח המגיד לומר אין כאלוקינו, נתעלף הק' מלובלין, עד שבקושי גדול הקיצו אותו, ואחר התפלה אמר המגיד 'הלא אמרתי לכם להביא

ואם מתפלל מלה במלה עם הש"ץ, יש מי שאומר דהוה נמי תפלה בציבור^[ח]. ויש אומרים דאפילו אם אינו מתפלל עם הש"ץ מלה במלה, אלא מתפלל בשעת חזרת הש"ץ, הוה נמי תפילה בציבור^[ט]. והצל"ח (ברכות ו.) כתב, דאם היחיד מתפלל בביהכ"נ בעת שהציבור שם, כ"ז שהם עדיין עוסקים בשירות ותשבחות, כמו אשרי ובא לציון וכדומה, תפלתו נשמעת, ע"ש.

יא. אם יש רק ששה מתפללים, והשאר כבר התפללו ורק מצטרפים למנין, יש מי שאומר דאע"פ שאומרים קדיש וקדושה, מ"מ אין להם מעלת תפלה בציבור, עד שיהיו עשרה מתפללים^[כ], ויש חולקים ע"ז^[כא], ולכתחילה יש להחמיר בזה היכא דאפשר^[כב].

כעונים ממש לכו"ע, ומש"כ בש"ע שידלג, היינו כשהוא באופן שא"א להתפלל כאחד עם הש"ץ בחזרה כו', עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ החת"ס (קובץ תשו' סי' ד'), ולדעתו עיקר התפלה בציבור הוא כשאתרמי ליחיד להתפלל תפלת י"ח עם הש"ץ, ע"ש. ועי' בשו"ת באר משה (ח"ד סי' י"ב) שכתב דזה חידוש גדול שחידש החת"ס. ועי' בחזו"א (תפלה סי' י"ט אות ז'). ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' י"א) מה שמבאר דברי החת"ס, ובא"ד כתב וז"ל, ראיתי להגר"מ פיינשטיין בשו"ת אג"מ (ח"ג סי' ט') שהביא דברי חת"ס, וכתב עליהם שהם דברי טעות, והוסיף לכתוב שהם דברים מוטעים ושאינן זה מדברי החת"ס, ובמחכ"ת פליטת קולמס הוא, וכל המכיר בסגנון התשו' יכיר מיד שהם דברי החת"ס עצמו כו'.

יט. כ"כ הכה"ח (סי' צ' אות ס"ג) דאם מתפלל לחש בשעה שאומרים חזרה, חשיבא בשעה שהציבור מתפלל, כיון דתפלת החזרה היא בעבור כל הציבור, ואע"ג דעכשיו כולנו בקיאים ומתפללין, מ"מ לדברי האריז"ל החזרה צריכה לכל הציבור כו', ע"ש. וכ"מ בשו"ת ארץ צני (סי' כ"ב, וח"ב סי' ו') וכתב דבכ"מ בפוסקים מבואר דעיקר תפלת צבור הוא בשעת הש"ץ, וכ"מ בזוה"ק (פינחס דף רכ"ט) כו', ע"ש.

כ. כ"כ בספר יד אליהו (סי' ה') דברור בלי ספק דששה שלא התפללו בצירוף ד' שהתפללו, שאפשר לקיים מצות קדיש וברכו וקדושה, אבל אי"ז עולה לתפילה בצבור, ע"ש. וכ"כ בהליכות שלמה (תפילה עמ' ס"ג, ועי' עמ' ב'), והביא כן גם משו"ת אג"מ (או"ח סי' כ"ח-ל'), וכתב דאעפ"כ ראוי לו לאדם להשלים המנין, ולהיות מן הששה המתפללים אם אין להם לנותרים ברירה אחרת, ובלעדי יתבטלו מתפלה בצבור לגמרי, כי מה שמזכה את אותם המתפללים בקדיש וקדושה כו', דוחה את מצותו להתפלל בצבור, אף אם הדבר קורה הרבה פעמים, ע"ש.

כא. כ"מ בשו"ת מהר"י שטייף (סי' רע"ט), ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' כ'), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ז' וט', וח"י סי' ק"ז) ע"ש.

כב. כ"כ בשו"ת מנחת יצחק (שם) ע"ש.

ועי' במ"ב (סק"ו). ועי' בשו"ת באר משה (ח"ד סי' ט' וי"א) שכתב, דא"צ להתחיל תפלת שמו"ע עם הציבור בבת אחת ממש, אלא שרי להקדים או לאחר קצת, דהיינו כדי שיעור ברכה אחת, ואין בכך כלום כו'.

כתב בספה"ק מאור ושמש (פ' שמיני ד"ה ויקרבו), הנה הצדיק אשר לו יד ושם להעלות ולקשר נשמות בני ישראל בשורשם כו', הן בעמדו להתפלל עבודת התפילה בפני העמוד והוא ש"ץ לעדתו, וממילא הש"ץ צריך לקשר כל הנשמות שמתפללים עמו ולהעלותם למעלה ולעורר לבבם בעת התפילה בהתעוררות גדול בתשובה, הצדיק כזה בעת שמעורר לבבות בני בתשובה, אזי המחשבות זרות של הציבור נופלים על זה הצדיק מחמת התעוררות שהכניס בלבם, ומבלבלים את הצדיק מעבודתו אותן המחשבות של העולם כידוע לכל משכיל כו', ועצה היעוצה להצדיק שלא יזיק לו המחשבות והרהורים של העולם, שמעתי מאדמו"ר הרב מו"ה מנחם מענדיל מפריסטיק זצ"ל שיראה שיבואו כל המתפללים בזה הציבור בעת שמתחיל החזן להתפלל בפני העמוד, ועכ"פ לא יאחר לבוא מבעת שמתחיל בקרבנות, כי בפרשת הקטורת הוא יכול לקשר אותם יחד, ועדיין הוא בעולם עשי', ואז כשמקשר אותם אתו עמו בעולם העשי' באמירת הקטורת, אזי אח"כ בעת שמתחיל החזן לילך מעולם לעולם בעת הזמירות בעולם היצירה, ובשעת ברכת ק"ש בעולם הבריאה, וכן בתפילה באצילות, אזי לא יזיקו מחשבתם כלל, מחמת שקישר אותם בשעת אמירת הקטורת, ודפח"ח, ע"ש.

יח. כתב הפמ"ג (סי' נ"ב א"א סק"א) אני העני מסופק אם בא לביהכ"נ ורואה שא"א שיתפלל עם הציבור בלחש, אם נאמר חזרת הש"ץ נמי תפלת הציבור הוה, שמוציא שאינו בקי, ויעשה על דרך הזה לדלוג כדי שיתפלל מלה במלה עם הש"ץ, ומ"מ נראה שתפלת הציבור הוה בלחש, וכעת לא מצאתיו. ובאשל אברהם (בוטשאטש) כתב וזתו"ד, אין ספק שכשמתפללים בעת חזרת הש"ץ התפלה, הרי זה תפלה עם הציבור ממש, כי הרי בהכרח יש יו"ד דצייתי, והם

י נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

יב. ג' תפלות נשמעות, תפלת יחיד בדמעות בכל יום, תפלת יחיד בין ר"ה ויוה"כ, תפלת צבור בכל יום, וכל הבוכה בתפלתו, כוכבים ומזלות בוכים עמו, ותפלתו נשמעת^[כג].

יג. נשים אינם מצוים כלל להתפלל בעשרה^[כד].

יד. מנהג רבותינו הק' להדר ולהקפיד שיהי' בעת התפלה לכה"פ י"א אנשים בציבור, ולא מניין מצומצם שיש בו רק עשרה אנשים^[כה].

טו. יש לזוהר מלמנות את האנשים לגולגלותם לידע אם יש מניין, כי אסור למנות את ישראל' אפילו לדבר מצוה^[כז], ונוהגין למנותם באמירת הפסוק הושיעה את עמך וגו', שיש בו עשרה תיבות^[כז], וכן מותר למנותם במראית עין ובמחשבת לב^[כח].

אצבעותיהם, עכ"ל. ועי' במהרש"א (ח"א יומא שם) שכתב וז"ל, הא דלא מייתי לי' איסורא ממנין דמשה בחצאי שקלים, ולא מנה אותן להדיא כמפורש בי' ולא יהי' בהם נגף וגו', דמשמע שהמנין שולט בו עין הרע להביא נגף, י"ל דאיכא לפרושי דלקח מהם חצאי שקלים לכפרה על שחטאו בעגל, כמ"ש לכפר על נפשותיכם ולהגין בכך עליהם שלא יהי' בהם נגף, אבל המנין כו' בטלאים ליכא למימר משום כפרה באו לקרבן, דהא כולהו מדשאול הוו, ואין אדם מתכפר בדבר שאינו שלו, ועוד דלא הוזכר בהן לכפרה, עכ"ל. ועי' במהר"ץ חיות (יומא שם).

איתא בגמ' (שם) אמר רבי אלעזר כל המונה את ישראל' עובר בלאו, שנאמר והיה מספר בני ישראל' כחול הים אשר לא ימד, רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין שנאמר לא ימד ולא יספר. ובמס' ברכות (סב:) איתא, אם ה' הסיתך בי ירח מנחה אמר רבי אלעזר אמר לי' הקב"ה לדוד מסית קרית לי, הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל' לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו', מיד ויעמוד שטן על ישראל', וכתב ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל' (שמוא' ב כד, א), וכיון דמניניהו לא שקל מינייהו כופר, דכתיב ויתן ה' דבר בישראל' וגו' וימת מן העם וגו' שבעים אלף איש, ע"ש. ועי' ברמב"ן (עה"ת, במדבר א, ג) שכתב וז"ל, רחוק הוא אצלי שלא יזהר דוד במה שאמר הכתוב ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם כו', אבל כפי דעתי היה הקצף עליו בעבור שמנאם שלא לצורך, כי לא היה יוצא למלחמה ולא עושה בהם דבר בעת ההיא, רק לשמח לבו שמלך על עם רב כו', וראיתי במדרש (במדבר רבה ב, יז) ר' אליעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר כל זמן שנמנו ישראל' לצורך לא חסרו, שלא לצורך חסרו, איזה זמן נמנו לצורך בימי משה ובדגלים ובחלוק הארץ, שלא לצורך בימי דוד כו', עכ"ל. ועי' בכלי יקר (שם). ועי' בספה"ק נועם אלימלך (פ' במדבר). איתא

כג. כ"כ בשלטי הגבורים (סביב המרדכי ברכות כט:) בשם רבי משה מאיבר"א. והו"ד בתפארת שמוא' (על הרא"ש פרק מי שמיתו אות י'). וכ"כ הכה"ח (אות נ"ט).

כד. כ"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' נ"ד) שאע"פ שהאשה ג"כ מחויבת בתפלה, כמבואר בס' ק"ו, מ"מ אינה מצוה כלל להתפלל בעשרה, ואינה מצטרפת למנין כו', ע"ש. וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רכ"ט) ע"ש. ועי' בהליכות שלמה (עמ' ס"א) שכתב דלכן אשה לא תדלג בסדר התפלה, כדי להספיק להתפלל עם הצבור, כי אין לה דין תפלה בצבור כלל.

כה. כ"כ בספה"ק קדושת ציון (ח"ב עמ' ע"ד), וכתב בטעמא דהא מילתא וזתו"ד, אמרו חז"ל (סנהדרין לט.) כל בי עשרה שכינתא שריא, וכמבואר בברכות (ו.) מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלקים נצב בעדת א-ל, אבל בפחות אין השכינה שורה, א"כ יש לחוש דלפעמים כשיזדמנו מנין מצומצם של עשרה אנשים, אז כל אחד יתברך בלבבו לאמור אני הוא שגרמתי כאן השראת השכינה כו', ומחשבה זו יוכל לגרום עוד למנוע ח"ו השראת השכינה בתוכם, כאומרם ז"ל (ברכות מג:) המהלך בקומה זקופה אפילו ד"א כאילו דוחק רגלי שכינה, לכן מנהג טוב ויפה הוא להדר שיצטרך עוד אחד עם המנין כדי שיסתלק חשש הזה, שהרי כל אחד יחשוב בלבו הלא גם בלעדי היה השכינה שורה כאן, ואדרבה עי"ז עוד ימס לבו בקרבו בחושבו שהוא כדמיון החלבנה כו', עכתו"ד, ע"ש.

כו. כ"כ הפר"ח (סי' נ"ה אות א') דיש לזוהר מלמנות את ישראל' לראות אם יש מנין, דאמרינן בגמ' (יומא כב:) אסור למנות את ישראל' אפילו לדבר מצוה, דכתיב וישמע שאלו את העם ויפקדם בטלאים. והובא גם במג"א (סי' קנ"ז סק"ב) וז"ל, אסור למנות ישראל', אפילו אינו מכוון למנות רק להטיל גורל, אפילו לדבר מצוה, אלא מוציאין אצבעותיהם ומונין

טז. איתא בספה"ק, כי כאשר מתפללים ציבור ביחד, רק שכל אחד מתפלל ומבקש צרכי גופו, אף שמתפלל בציבור הוא נקרא תפלת יחיד, אבל כשכל אחד מתפלל עבור כבוד הבורא, נמצא כולם מתפללים תפלה אחת, זה נקרא תפלת רבים [כט].

האיסור הוא לעמוד על מנין בני ישראל' כו'. וראיתי בתשו' **כתב סופר** (יו"ד סי' ק"ו) העתיק מאביו **החת"ס** שהוכיח מהגמ' דאפילו מונה בכתב אסור, דאל"ה למה לי בזק וטלאים, אמאי לא מנה בכתב כו', ואע"פ שהובא בשם **הרלב"ג** (פ' במדבר) שבכתב אין איסור, פשיטא דאין זה יסוד בהלכה נגד המפורש מהחת"ס להלכה כיון שפסק למעשה, וסוגיא דעלמא דאפילו ע"י דבר אחר אסור אם הוא שלא לצורך, כשיטת **הרד"ק** (שמוא' ב' כד) כו', מ"מ מפקד זה ברור שאין מונין בני הדת, אלא מספר הכללי של התושבים במדינה בין גוים בין ישראלים, וכבר גילו גאוני דור שלפנינו שאין זה בכלל איסור למנות את ישראל' כו', לכן אם גם דעת שאר גדולי הוראה להקל, הרני מצטרף לשיבא מכשורא, עכתו"ד, ע"ש.

כז. כ"כ **הקיצצ"ע** (סי' ט"ו סעי' ג'). והו"ד **בקצוה"ש** (סי' ט"ו סעי' ח'). ובספר **הפרדס** (לרש"י, סי' צ"ט) כתב וז"ל, כד מנפין לבי כנישתא ובעי למידע אי הוי י', קי"ל דאסור למנות אפילו לדבר מצוה, והכי עביד, פתח חד ואני, ב' ברוב, (חסדך אבוא ביתך וגו') כו', וכד משלמי האי פסוקא ידעי דאיכא עשרה, עכ"ל. והו"ד **בטעמי המנהגים** (עמ' ס"ד). כתב בספר **שערי הלכה ומנהג** (ליובאוויטש, אות נ"ט) כאשר רוצים לדעת אם יש מנין כו', או שאומרים, לא אחד, לא שנים, וכן הלאה, או ע"י אמירת פסוק כו', והנה בקיצצ"ע מובא שנוהגין לומר פסוק הושיעה את עמך, ולכאו' צ"ע מהו המקור לדבריו, הרי מפורש בספר הפרדס לרש"י שמונין בפסוק ואני ברוב חסדך, וכמוכן בפשטות טעם הדבר מכיון שאבוא ביתך קאי על ביהכ"נ, ולכן כאשר באים לביהכ"נ להתפלל מונין בפסוק זה כו', וי"ל דבדורות האחרונים דעקבתא דמשיחא חושך כפול ומכופל דזמן הגלות, אזי כאשר עשרה מישראל' מתאספים יחדיו, שאז מודגש הענין דהשראת השכינה, כמבואר **באגה"ק** (סי' כ"ג) גודל העילוי דהשראת השכינה כו', הנה לכל לראש מבקשים הושיעה את עמך וגו', שבו מתבטאת בקשתם על כללות הגאולה כו', ע"ש.

כח. כ"כ **הפלא יועץ** (שם). והו"ד **בכה"ח** (אות י"א) ע"ש.

כט. כ"כ בספר **פרקי משה** (להרה"ק ר' משה מקאוניץ זצ"ל, אבות פ"ג מ"ה) בשם **הרה"ק מקאוניץ זצ"ל**, על הפסוק פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפילתם, וז"ל, דברי **הה"ק אאמו"ר זלה"ה** שדקדק הלשון לא בזה את תפלתם, רבים

בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ג) רבי אבא אומר תדע לך כח התשובה, מדוד מלך ישראל', שנשבע הקב"ה לאבות להרבות את זרעם ככוכבי השמים, ובא דוד מלך ישראל' למנות מספרם, אמר לו הקב"ה, 'דוד, אני נשבעתי לאבות להרבות את זרעם ככוכבי השמים, ואתה בא לבטל דברי כו', ובג' שעות נפלו מישראל' שבעים אלף איש, רבי שמעון אומר לא נפל מישראל' אלא אבישי בן צרוי' בלבד, שהיה שקול במעשיו הטובים ובתורתו כנגד שבעים אלף איש, שנאמר ויפל מישראל' שבעים אלף איש, אנשים לא כתיב כאן אלא איש, ושמע דוד וקרע את בגדיו ולבש שק ואפר ונפל על פניו ארצה לפני ארון ברית ה', והיה מבקש תשובה לפני הקב"ה, ואמר רבון כל העולמים אנכי הוא שחטאתי העבר נא חטאתי ונרצית תשובתו, ואמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ירך, ומה הוא רב אמר לו רב נפל מישראל', מה עשה המלאך לקח את חרבו וקנחה בטליתו של דוד, וראה דוד חרבו של מלאך המות והיה מרתיע בכל אבריו עד יום מותו, שנאמר ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלקים כי נבעת מפני חרב מלאך ה'.

כתב **בפלא יועץ** (אות מ' מונה) ידוע איסור המונה את ישראל', ומה שאירע לדוד המלך ע"ה, ולא טוב עושים אנשים חסרי מדע, שכשרוצים לידע אם יש מנין להתפלל, ורוצים ליזהר שלא למנות את ישראל', ומונים א"ב ג"ד, ולו חכמו ישכילו שלא הועילו בתקנתם כו'.

כתב בשו"ת **תשובות והנהגות** (ח"ג סי' שפ"ז), אודות שאלתו בענין מפקד תושבים שמתקיים בימים אלו בארץ ישראל', פסקו מזמן גאוני ישראל' שיש בזה איסור וחשש סכנה כו', ועוד כשהמפקד ליהודים וגויים גרע, והאיסור חמור יותר, ששורש האיסור מבואר בכמה מפרשים שישראל' אינם בני מנין, וכסופרים עם עכו"ם ליהוי בני מנין כמותם, זהו שורש האיסור, וגם בכלל אפילו כשהותר היינו לצורך, וכמבואר **ברמב"ן**, וכאן אין צורך עד כדי להתיר בחשש סכנה, ועובדא היא שבהרבה מדינות מתקונות לא נהגו בזה כלל כו', סוף דבר הצטרפתי לפסק הבד"ץ שאין בזה היתר כו', ע"ש. ובשו"ת **שבט הלוי** (ח"א סי' ל"ד, וה"ו סי' כ'), וה"ט סי' ל"ה) כתב וזתו"ד, בענין מנין האוכלסין ע"י השלטון כו', והספק בנדון שלנו אם אין סופרים כלל בפה ומונין בכתב, וספק שני אם גם בכתב אין מונין אלא ע"י מכוונת, והספק בעצם אם האיסור הוא מעשה הספירה, או

יז. מי שאינו מוצא עשרה להתפלל, מ"מ יתפלל עם אחרים הנמצאים עמו, ואפילו עם עוד אחד בלבד, כי גם זה עדיף יותר מתפלה ביחיד^[ל].

פרק ב

מעלת התפלה בביהמ"ד

ברב עם / תפלה בביהמ"ד אפילו ביחידות / עשרה ראשונים

א. אע"פ שיכול אדם להתפלל בביתו בעשרה, מ"מ מצוה גדולה להתפלל בביהמ"ד או בביהמ"ד, מפני שהוא מקום קבוע לשכינה, ומיוחד לתפלת צבור, ותפלתו מתקבלת שם יותר^[לא], וגם משום ברב עם הדרת מלך^[לב].

בתפילתו. ואחרי שסיים תפלתו, הלך הרב דמתא אליו, ואמר לו שבתא טבא למר, למה לא חייש מר לטרחא דצבורא, הלא אמרו חז"ל (ברכות לא). על רבי עקיבא כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר והולך וכשהיה מתפלל ביחידות היה מתפלל בזוית זו ומצאוהו בזוית אחרת. והשיבו הרה"ק זי"ע, איך יכולין לומר שמטעם טירחא דצבורא היה מקצר, הלא היה לו כ"ד אלף תלמידים, וכי לא ירצה כל אחד מהתלמידים להמתין איזה שעות על רבם, ולמה היה צריך לקצר בתפלתו, אך כוונת הגמ' היא, כשהיה רבי עקיבא מתפלל עם הצבור ר"ל שגם הצבור היו מתפללים בכוונת הלב, ע"כ היה מקצר ועולה, כי לא היה צריך להתפלל רק לעצמו, אבל כשהיה מתפלל ביחיד, ר"ל שהיה מתפלל בצבור, אך הוא בעצמו התפלל בכוונת הלב, והם לא התפללו בכוונת הלב, ע"י כן היה הוא מוכרח להאריך בתפלתו, כדי להעלות גם תפילתם כו', וע"כ היה מתפלל בזוית זו כו' מרוב העבודה אשר עבד. (אור הנר, הובא בילקוט קדושת לוי)

ל. כ"כ בספר אוהב שלום (עמ' מ"ד, ובהוספות) בשם הגה"ק מקאמינקא זצ"ל ע"ש. וכן מובא בשם הרה"ק משינאווא זצ"ל (י"ג אורות, מנהגי קודש, דברי יחזקא' החדש) שכשאין מנין טוב להתפלל עכ"פ שנים ביחד, והוסיף שיש לו ראי' מגמ' במס' ברכות. ועי' בספר ביאור מרדכי (באנעט, ברכות ו), ובספר בית אלקים להמב"ט (שער התפלה). וכן נהג כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל כשהיה בקרית חוצות.

לא. איתא בגמ' (ברכות ו) תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בביהמ"ד, שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה. פירש"י בביהמ"ד ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעית קול ערב.

דייקא, הא תפלת יחיד ג"כ אינו מבזה, ופי' הוא ז"ל, דהנה יש מתפללים זה על בניו וזה על פרנסה וזה על דבר אחר כנהוג עלמא, זה נקרא תפילת יחיד, הגם כי רבים המתפללים, מ"מ נקרא תפילת יחיד, אמנם בהתאסף ראשי עם יחד, ולבם בל עמם על צרכיהם, כי אם עבור גלות השכינה להקימה, כזה נקרא תפלת רבים, וע"ז מרמז הפסוק הנ"ל. וכן מובא בשם הרה"ק מבארדיטשוב זצ"ל (שארית ישרא' אבות פ"א מ"א), וז"ל, דרשו חז"ל (זוה"ק רלד). פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם, תפלתם על תפלת הצבור, הערער מי שמתפלל ביחיד, ורמזו בזה, הלא הקב"ה מלא כל הארץ כבודו, והרמז כי כאשר מתפללים ציבור ביחד, רק שכל אחד מתפלל ומבקש צרכי גופניות, אף שמתפלל בציבור הוא נקרא תפלת יחיד, שנמצא זה מבקש עושר וזה בניו וזה מבקש שאר הצטרכות גופניות, וכל אחד מבקש שלו, זו נקראת תפלת יחיד אף שמתפלל בציבור, אבל כשכל אחד בביהמ"ד מתפלל עבור כבוד הבורא ועל חילול השם שמחולל בעונותינו הרבים בגוים, נמצא כולם מתפללים תפלה אחת, וידוע דכשהאדם מבקש צרכיו מאת הבורא ב"ה דהיינו צרכי גופניות, מעיינים הממונים בתפלתו אם ראוי לתת לו בקשתו אשר ביקש, אבל כשמתפלל עבור כבוד הבורא ב"ה, אינם מעיינים בתפלתו כי מה יש לעיין כיון שביקש עבור כבוד הבורא, וזהו פנה אל תפלת הערער, שפונים אל תפלת הערער ומעיינים בתפלתו אם הוא ראוי לעשות בקשתו אף שמתפלל בציבור, אבל ולא בזה את תפלתם כשכולם מתפללים תפלה אחת עבור כבוד הבורא ב"ה, עכ"ל.

פעם אחת שבת הרה"ק מבארדיטשוב זצ"ל בעיר, והתפלל לפני התיבה בבית המדרש בליל שבת, והאריך

ב. מי שנאנס ולא התפלל עם הציבור, ישתדל להתפלל בביהמ"ד אפילו כשמתפלל יחידי, מפני שתפלתו מתקבלת שם יותר^[ג]. ואם הוא ת"ח ויש חשש חילול השם כשיבוא אחר התפלה

תפלתו, ובאותו מנין מתפללין גם תפלת מוסף תיכף אחר תפילת שחרית, ויש זמן אח"כ לילך לביהמ"ד, יותר טוב להתפלל מוסף עם הציבור בביהמ"ד, דברוב עם הדרת מלך. והו"ד **בבה"ט** (סקי"א). וכ"כ **הכה"ח** (אות ס"ה). ועי' **במ"ב** (סי' רפ"ו ביה"ל ד"ה מיד).

לג. כ"כ **הרבינו יונה** (ד). בשם **הגאונים ז"ל** שאפילו כשאין הציבור מתפללין, יש לו לאדם להתפלל בביהמ"ד, מפני שהוא קבוע ומיוחד לתפלת צבור. וכ"כ **הכסף משנה**, **והלחם משנה** בדעת **הרמב"ם** (שם), ולדעתם דברי אבא בנימינ הני"ל, נאמר כשאין הציבור מתפללים, יתפלל בביהמ"ד לפי שהוא מיוחד לתפלת צבור. וכ"כ **המחבר** (שם). וכ"כ **הלבוש**. וכ"כ **המטה משה** (עמוד העבודה ח"א אות ו') שאפילו אם ידוע לו שלא יהיו שם מנין עשרה, מ"מ לא יתפלל אלא בביהמ"ד כו', וכתב עוד רא"י לזה, שהרי דניא' התפלל ביחידי מ"מ התפלל במקום רינה ותפלה, ורמז לדבר מן הכתוב (דניא' ט, כא), ועו"ד אני מדב'ר בתפלה והאי"ש גבריא-ל אשרי ראיתי בחזון בתחלה, ס"ת דיר"ה ש"ל רינה. ועי' **באר"י** (סקי"ב). וכ"כ שארי אחרונים. ודעת **הטור** שאם אינו מתפלל עם הציבור, לא שאני לן בין מתפלל בביהמ"ד למתפלל בבית אחר, וכוונת הגמ' דווקא כשמתפלל עם הציבור, ע"ש.

כתב **הצל"ח**, תפלה של יחיד כשהוא לבדו אפילו בביהמ"ד אינו בטוח שתהא נשמעת, אבל אם היחיד מתפלל בביהמ"ד בעת שהציבור שם, אף שנתאחר וכבר סיימו הציבור תפלתם, אלא שהם עדיין עוסקים בשירות ותשבחות כמו אשרי ובא לציון וכדומה, והיחיד מתפלל שם תפלתו, נשמעת, והיינו לשמוע אל הרנה ואל התפלה, הואיל והקב"ה שומע אל הרנה של הציבור, שומע ג"כ תפלה של היחיד כו', ע"ש.

כתב **בהגהות מיימוניות** (תפלה פ"ח ה"א) **ר"י** נשאל על אחד שהדיר את חבריו מליכנס לביתו על דעת רבים, וביהמ"ד בביתו, אם יכול להתיר נדרו לילך לביהמ"ד להתפלל, אע"פ שאין מנין בעיר אפילו עם המודר. והשיב, נ"ל כי דבר מצוה הוא, ולא מיבעיא היכא דאית' מנין לפרקים, אלא אפילו לא אית' מנין לפרקים, מצוה הוא שישתתפו לתפלה, ובית אלקים יהלכו ברגש, כיון שכבר קבעו שם מקום לתפלתו, ומתוך כך קובעים עצמן יותר לתפלה, ומכוונים את לבן לאביהן שבשמים, וקובעין יותר מקום לתפלתו מתוך שמתפללים במקום המיוחד להם להתפלל, ויכול להתיר את נדרו כדי לילך לביהמ"ד להתפלל

אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בביהמ"ד, שנאמר אלקים נצב בעדת א-ל. **פירש"י** בבית מועד שלו. וכ"כ **הרמב"ם** (תפלה פ"ח ה"א). וכ"כ **המחבר** (סעי' ט') שישתדל להתפלל בביהמ"ד עם הציבור כו'. וכ"ה **במג"א** (סקט"ו) ע"ש. וכ"כ **האר"י** (סק"י) ע"ש. וכ"כ **השע"ת** (סקי"ב) בשם ספר **דרך חיים**, דצבור בביהמ"ד וצבור חוץ לביהמ"ד, היינו דאבא בנימין אין תפלתו כו'. וכ"כ **השו"ע הרב** (סעי' י). וכ"כ שארי אחרונים. ועי' **בצל"ח**. ואיתא בירושלמי (פ"ה ה"ד, הובא ברו"ח) המתפלל בביהמ"ד כאילו הקריב מנחה טהורה דהיינו בכלי טהור, כן ביהמ"ד כלי טהור לתפלה. כתב **בשלחן הטהור** (סעי' ג'), **בספר חסידים** מזהיר מאד שלא יתפלל אלא בביהמ"ד ממש ולא בעזרה, אם לא מדחק רוב עם.

כתב **באור צדיקים** (עמוד העבודה פרק י"ב), אמרו חז"ל (ילקוט פ' בלק סי' תשע"א, ותדב"א רבא פרק כ"א, ועי' ברכות טז) למה נמשלו בתי כנסיות ובתי מדרשות לנחלים, דכתיב כנחלים נטיו כגנות עלי נהר, אלא מה נחלים נכנסים בו בטומאה ויוצאים מהם בטהרה, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות נכנסים לשם בכתמי עונות, ובאים לתוכם ומתודים על עונותיהם ומבקשים רחמים וחסד מאבינו שבשמים שימחול על עונותיהם, ואז יוצאים בטהרה, כי בהמ"ד וביהמ"ד נקרא מקדש מעט, והשכינה שורה בתוכו מרוב אהבת הקב"ה לישראל, שמצוי אתם תמיד אפילו בגלותם, וע"כ טרם יכנס לביהמ"ד יסיר מעליו הרהורים הטרודים אותו לבטל כוונת התפלה, ואל יכנס במהירות בלי ישוב הדעת כדרך שנכנס לביתו או לבית חברו כו', ע"ש. ועי' **בקב הישר** (פרק כ"ג).

כתב **בהליכות שלמה** (עמ' ס'), הגרשז"א זצ"ל דקדק ביותר להתפלל בביהמ"ד דוקא, ואף כשהיה מנין אנשים בביתו, וההליכה היתה לו לטורח גדול, לא הניח לקיים המנין בבית, (ועכ"ז בימי השבעה על חמיו התפללו בבית כו', וכן כשהיתה יולדת בביתו התפללו בביתו במנין, ועבר הבעל לפני התיבה, כדי שתענה היולדת על אמירת ברכו של בעלה כו'), ע"ש.

לב. כ"כ **המג"א** (שם). ומבואר **בפמ"ג** שאם יש לו שתי בתי כנסיות, ואחד יש בו ברוב עם, מצוה להתפלל בו יותר. וכ"כ **המ"ב** (סק"ח). וכ"כ **הערוה"ש** (אות ט"ו), וכתב, מיהו אם מדברים בעת התפלה, מוטב יותר להתפלל במנין קטן במקום שאין מדברים. ועי' בשו"ת **הרדב"ז** (ח"ג סי' תתק"י, והובא לקמן בסוף הפרק). ועי' בשו"ת **משנה שכיב** (או"ח סי' כ"ח). כתב בתשו' **יד אליהו** (סי' מ"ב) מי שהולך בשבת ויו"ט בהשכמה להתפלל במנין עשרה, כי רוב צבור מאחרין

נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

בביהכ"נ, יתפלל בביתו^[לד]. וכן אם מתפחד להתפלל לבדו בביהכ"נ, ומתבלבל בתפלתו, טוב לו להתפלל בביתו^[לה].

ג. מי שיש לו ביהכ"נ בעירו ואינו נכנס בו להתפלל, נקרא שכן רע, וגורם גלות לו ולבניו^[לו], ואפילו אין שם מנין עשרה^[לז], ואם מתפלל בביתו בעשרה, אינו נקרא שכן רע^[לח].

ד. אם איחר תפלה בציבור בביהכ"נ, אבל עדיין יכול לשמוע שם קדושה וברכו, או יכול להתפלל בביתו במנין, תפלת ציבור עדיף^[לט].

ה. לעולם ישכים אדם לביהכ"נ, כדי שיזכה וימנה מעשרה ראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נוטל שכר כנגד כולם^[מ], והוא שיתפלל שם עמהם^[מא], וגם מאריכין לו ימיו ושנותיו^[מב]. וגם ישתדל להתעב עד שלא ישארו י' בביהכ"נ^[מג].

לז. כ"כ המטה משה (עמוד העבודה ח"א אות ו') דמשמע אפילו אין שם מנין עשרה, דהא סתמא קתני מי שיש לו ביהכ"נ בעירו ואינו נכנס. והו"ד בא"ר (שם) ע"ש. וכ"כ הבה"ט (סקי"ח). וכ"כ הכה"ח (אות ע"ח) בשם כמה אחרונים ע"ש. ובפמ"ג (שם) מסתפק בזה, ע"ש. וכן הצ"ח מסתפק בזה, ע"ש.

לח. כתב המחזיק ברכה (אות ד') בשם מלכי בקודש, אם מתפלל בביתו בעשרה, אינו נקרא שכן רע, דכל בי' עשרה שכינתא שריא, ומיהו עכ"פ מידי חובת ביהכ"נ לא נפיק, אא"כ אותו המקום שמתפללים בו קבוע לקדושה. והו"ד בשע"ת (סקי"ז). וכ"כ המ"ב (סקל"ח), והכה"ח (אות פ"ב). וכ"כ באשל אברהם (בוטשאטש, תנינא), וכתב שאם ייחד המקום רק על שנה אחת, מ"מ ע"י הקביעות י"ל דהו"ל כביהכ"נ ממש.

לט. כתב הפמ"ג (א"א סקט"ו) יראה ביהכ"נ ביחיד ובביתו במנין, תפלת צבור עדיף, ואף למ"ש הכס"מ והלח"מ (הג"ל) אין הכרע, מ"מ לטור יחיד בביהכ"נ אין מעלה כלל, ואפילו יכול לשמוע קדושה וברכו, אפ"ה תפלת ציבור עדיף. וכ"כ השע"ת (שם) בשם הדרך חיים. וכ"כ המ"ב (סקכ"ח), והכה"ח (אות נ"ה). וע"י בשלחן הטהור (סעי' ד').

מ. כ"ה בגמ' (ברכות מז:) מימרא דריב"ל ע"ש. וכ"כ הטור, והמחבר (סעי' י"ד). כתב הרבינו יונה (ד). כלומר כל אחד ואחד מעשרה הראשונים נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריהם, וטעם הדבר מפני שהשכינה שורה בביהכ"נ כשיש שם צבור, דכתיב אלקים נצב בעדת א-ל. וכתב ע"ז במעדני יו"ט (פ"א סי' ז' אות י') וז"ל, ס"ל דאין דין קדימה ליו"ד הראשונים לאחד על חבריו, שאף האחרון זכה כמו הראשון, דבלאו איהו לא סגי שאין כאן עדה וצבור, אבל לי היה נראה דודאי כל הקודם זכה יותר, וה"פ שאפילו מאה באין אחריו הוא

עם חבריו, ותפלתו של אדם נשמעת בביהכ"נ. יצחק ב"ר שמואל זלה"ה.

לד. כ"כ המ"ב (סקל"ג).

לה. כתב היפה ללב (אות י"א) היינו דווקא אם איכא צוותא בהדי' בביהכ"נ שמתלווה עמו, הא לאו הכי טוב שיתפלל בביתו, שלא יתבלבל בתפלתו. והו"ד בכה"ח (אות ע'), וכתב שלדעתו נראה דהכל לפי מה שהוא אדם, דאם הוא מתפחד להתפלל לבדו בביהכ"נ ומתבלבל בתפלתו אז טוב לו להתפלל בביתו, אבל אם אינו מתפחד להתפלל לבדו, יתפלל בביהכ"נ.

לו. כ"ה בגמ' (ברכות ח.) ויליף לה מקרא ע"ש. וכ"כ המחבר (סעי' י"א). וטעמא דנקרא שכן רע כתב הפרישה, שכן רע לבריות הדורים עמו בעיר, כיון שגורם שאין השכינה שורה עליהם, ולכן נקרא גם להקב"ה שכן רע, על דרך משנאך ה' אשנא, גם י"ל ששכן רע אינו נהנה בשכונת חבריו, כן הוא מראה שאינו נהנה שתגור השכינה אתו, ע"ש. והו"ד בא"ר (סקי"ב). כתב בחסד לאלפים (אות ו') בשם מהר"א מגרמיזא ז"ל, אותם האנשים היושבים בעזרת ביהכ"נ ואין נכנסים לביהכ"נ, ואותם המדברים בביהכ"נ בשעה שהצבור מתפללים, בבירור שיהיו נידונים בצואה רותחת.

כתב הכה"ח (אות ע"ט), דקדק לומר בעירו, לאפוקי אם הוא חוץ לעיר הרחק מאד, מאז לא מקרי שכן רע, אע"ג דלתפלה מחויב לילך עד ד' מילין, מ"מ לא מקרי שכן רע אא"כ יש ביהכ"נ בעירו ממש. וע"י באשל אברהם (בוטשאטש, תנינא).

כתב הפמ"ג (א"א סקכ"ג), כשאין ביהכ"נ בעירו, רק לפעמים מנין בבית יחיד, ואין הולך, לא נקרא שכן רע, כי ביהכ"נ אמרו. וע"י בכה"ח (אות פ') שכתב דמ"מ מדינא חייב לילך כדי להתפלל בעשרה.

באחרונה, וע"ש עוד פירושים. וכ"מ ב**לבוש** (סעי' י"ד). וכ"כ **בסדר היום** (כוונת עלינו) ע"ש. ועי' **בב"ח** (אות ט'). ועי' **בשל"ה** (מס' תמיד נר מצוה אות י"ג בהגה) שכתב וז"ל, בענין אקדומי ואחשוכי פי' **רש"י** שחרית וערבית, ו**במנורת המאור** משמע שהוא מפרש אקדומי וחשוכי כנס ראשון ויוצא אחרון כו', וכתב **הגאון מהר"ר שלמה אפרים זלה"ה** סיוע לפירוש מנורת המאור וז"ל, ולזה יש סמך מן הפסוק, שאמר פעם לשקוד ופעם לשמור, לשון המתנה מלשון ואביו שמר את הדבר, והוא הפכו של לשקוד שענינו השקידה והמהירות, ואמר דלתותי ופעם פתחי, לפי שמתחילה מדבר במשכים ורוצה להיות ראשון בביהכ"נ, והוא ודאי צריך לשקוד למהר פן יקדמנו אחר, ובבואו עדיין הוא מוצא הדלת סגורה, כי דלת היינו שם הדף הסוגר, על כן אמר לשקוד על דלתותי יום יום כשיאיר היום, ואח"כ אמר כנגד הרוצה להיות אחרון בביהכ"נ שצריך להמתין עד שיצאו כולם, וכל זמן שעודנו שם וודאי הדלת פתוחה, על כן אמר לשמור מזוזות פתחי, כי פתח שם הפתיחה, עכ"ל. כתב **המאמר מרדכי** (אות י"ז) לכא' יש לדקדק דהוי כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, ושמא י"ל דבניו היו קטנים, והיה אומר להם כן כדי למשוך את לבם לעבודת השם, דזה מותר כמו שאמרו ז"ל שיאמר אדם לבניו שילמוד ויעסוק בתורה כדי שיקראוהו רבי, אע"פ שאסור לאדם ללמוד ע"מ כן, ועוד י"ל דאפילו בגדולים שפיר דמי, וה"פ דריב"ל היה אומר להם שיעשו דבר זה כדי שיאריכו ימיהם, אבל לא היתה כוונתו שיעשו כן ע"מ שיאריכו, אלא היה מצוה להם דבר זה מפני שהיה רוצה וחושק שיהיו ימיהם ארוכים, וע"כ היה מפקידם על מצוה שמארכת הימים, וע"ד שאמרה תורה למען ירבו ימיכם כו', ע"ש.

איתא במדרש (ילקוט שמעוני משלי ח, לד), מעשה באשה אחת שהזקינה, ובאתה לפני רבי יוסי בן חלפתא, אמרה לו רבי זקנתי יותר מדאי, ומעכשיו חיים של ניוול הם, שאיני טועמת לא מאכל ולא משתה, ואני מבקשת ליפטר מן העולם, א"ל במה הארכתה כ"כ ימים, אמרה לו למודה אני אפילו יש לי דבר חביב אני מנחת אותו ומשכמת לביהכ"נ בכל יום, אמר לה מנעי עצמך מביהכ"נ ג' ימים זה אחר זה, הלכה ועשתה כן, וביום השלישי חלתה ומתה, לכך אמר שלמה אשרי אדם שומע לי, מה כתיב אחריו כי מוצאי מצא חיים. והובא **במטה משה** (שם). ועי' **במדרש תלפיות** (ענף ביהכ"נ) שכתב, דמכאן אוליפנא שביהכ"נ הוא בחינת לוז שאין מלאך המות נכנס שם, והזקנים שבו כיון שמזקינין כ"כ עד שקצין בחייהם מוציאין אותם חוץ לחומה ומתים שם, כן המשכים לביהכ"נ אע"פ שמזקינין אינן מתים עד

נוטל שכר כל הבאים אחריו, ואם הוא הראשון מעשרה נוטל שכר התשעה המנויים עמו וכל הבאים אחריהם, והשני נוטל שכר הח' והבאים אחריהם, ועל דרך זו כל העשרה כו', ע"ש. והו"ד **בא"ר** (סקי"ז), ו**במחה"ש** (סקכ"ח). וכ"ה **בזוה"ק** (תרומה קלא, הובא בזכרון מנחם) דיש מעלה יתירה להיות הראשון מהעשרה ראשונים, ע"ש. איתא בגמ' (מגילה כז:): שאלו תלמידי ר' פרידא במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא קדמני אדם לביהמ"ד כו', ע"ש. עי' **במג"א** (סקכ"ח) שהביא **מהזוה"ק** (פ' נשא) שכתב, שיתאספו עשרה ויבואו ביחד לביהכ"נ.

כתב **בעט"ז** (אות ו) בשם **התוצאות חיים**, לעולם ישתדל אדם להקדים לביהכ"נ, אפילו אם לא יהי' מעשרה ראשונים, שכל המקדים הוא יותר קרוב אל שורש הקדושה, ואחרונים יונקים מענפי ענפים, ויש מאנשי מעשה שנוהגים שאותו היום שאין הולכים להיות מעשרה ראשונים, מתענים, מכאן תדין עליך איזה קנס. והו"ד **בחסד לאלפים** (אות ח). וכ"כ **הערוה"ש** (אות י"ח), ו**הכה"ח** (אות צ"ו).

כתב **בשלמי ציבור**, אם א"א לו לקיימה בשחרית, ישתדל לקיימה במנחה ומעריב. והו"ד **בחסד לאלפים** (שם), ו**בן איש חי** (פ' מקץ אות א'), ו**בכה"ח** (אות צ"ט).

כתב **בשער הכוונות**, ראיתי **למורי ז"ל** שלא היה נוהג להיות מעשרה ראשונים, ואמר לי הטעם מפני שהוא היה חולני, והיה צריך לשהות בביתו כדי לעשות צרכיו, ועוד סיבה אחרת כדי שאח"כ ילבש טלית ותפילין בביתו וילך מעוטף ומעוטר בטלית ותפילין לביהכ"נ, והיה מוכרח לעשות כן ביום כי בלילה לאו זמן תפילין הוא, והעשרה ראשונים היו מקדימים לביהכ"נ מאשמורת טרם אור היום, ולכן לא היה יכול לקיים מצוה זו לסבות אלו. והו"ד **במג"א** (שם).

מא. כ"כ **המג"א** (שם) בשם **שער הכוונות** (דף ג:). וז"ל השער הכו', צריך שאחר שיבוא לביהכ"נ אחד מעשרה הראשונים, לא יצא משם עד שישלים תפלתו שם, לא כאותם הנוהגים להיות מעשרה הראשונים בביהכ"נ זה, ואח"כ חוזרים והולכים להתפלל בביהכ"נ אחרת שלא היו שם מעשרה הראשונים, דטעות הוא בידם, ולא תחשב למצוה כלל. והו"ד **בבן איש חי** (שם), ו**בכה"ח** (אות צ"ח).

מב. איתא בגמ' (ברכות ה) אמר ריב"ל לבניו אקדימו ואחשיכו לבי כנישתא, כי היכי דתוריקו חיי, א"ר אחא ברבי חנינא מאי קרא אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי וכתוב בתרי' כי מוצאי מצא חיים, ע"ש. וכ"כ **הטור**. ועי' **בפרישה** (אות י"ח) שפי', דר"ל שבבוקר ישכימו ויבואו לביהכ"נ בראשונה, והעריבו שתצאו

ו. אם רואין שיש בביהכ"נ ברוב עם רוב בלבול, ואין אדם שומע לא קרה"ת ולא תפלה, עדיף להתפלל בעשרה בביתו^[מד]. וכן אם נכשל שם ע"י חברים רעים בדברים בטלים וליצנות וכיו"ב, עדיף להתפלל בעשרה בביתו^[מה].

ז. מי שחלון ביתו פתוח לביהמ"ד, ומשם מראה פניו לצבור, שזה מצטרף עמהם לעשרה, יש להסתפק אם מועיל זה להיות נחשב כאילו עומד בביהמ"ד, ולצורך אדם חלוש שקשה עליו טורח דוחקא דציבורא, אפשר להקל^[מו].

ח. נהגו בכל גלילות ישראל, שכל בני עיר ולשון אחד עושין להם קהל בפני עצמו, ואע"פ דאמרינן דאינו דומה קלוס המלך והדרתו במתקלס באנשים מרובים, לקלוס שהוא מתקלס באנשים מעטים, מ"מ כיון שהם לבות חלוקים אין קלוסן עולה יפה, אבל בהיותם כולם בני עיר אחת ולשון אחד, יהי השלום ביניהם לפי שכל אחד מכיר מקומו וערכו^[מז].

מקום לשכינה לנוח, ועוד כי הישיבה בביהכ"נ היא מצוה בפני עצמה, כדכתיב אשרי יושבי ביתך, ואומר ישבו ישרים את פניך, ומכאן סמכו שצריך האדם לשהות שעה אחת קודם התפלה ושעה אחת אחר הפלה כו', ועכשיו בעוה"ר שאין אנו מתעכבים שעה לפחות, נקדים מן הקודמים ונתאחר מן המאוחרים.

כתב בספר חסידים (סי' תשכ"ב), מעשה בזקנה אחת שהיתה מקדמת לתפלה והיו בה מעשים טובים, לאחר מותה באה בחלום וספרה שמכין אותה בדינין גדולים, וכאשר הצדיקים והצדקניות בשמחה מגורשים אותה מביניהם, בעון כשהיתה בחיים היתה יוצאת מביהכ"נ בסדר קדושה, ולא היתה ממתנת עד שהיו יוצאים מביהכ"נ.

מד. כ"מ בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' אלף צ"ב) ע"ש. והו"ד בא"ר (סק"י), ובפמ"ג (א"א סקי"ט). וכ"כ הח"א (כלל י"ז סי' ה'). ועי' בשע"ת (סק"א). ועי' בתורת חיים (סק"ג).

מה. כ"כ הח"א (שם), וכתב שמאד הפליג הזוה"ק (פ' תרומה) בעונש הזה, ע"ש. והו"ד בכה"ח (אות נ"ד).

מו. כ"כ הצ"ח (ברכות ה). ע"ש. והו"ד בכה"ח (אות פ"ד).

מז. כ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תתק"י) וזתו"ד, לא יתפלל אדם לא במקום שטורד מחשבתו, ולא בזמן שמבטל את כוונתו, ומעתה היחיד או הרבים שיש להם איבה או שנאה או כעס או מריבה עם הצבור, אין תפלתם רצוי' ואסור להם להתפלל שם, שמחשבתו טרודה ולא יוכל לכוין בתפלתם, וכ"ש אם מכעיסין אותו על פניו תמיד, וכ"ש אם הכעס הוא עם מנהיגי הקהל, ואי לאו דמיסתפינא הוה אמינא דטב לי להתפלל ביחיד מלהתפלל בחברת בני אדם שאין דעתו

שפורשים עצמן מהשכמתו כו', וכתב וז"ל, אך קשה במאמר דאיך נתן רבי יוסי עצה לזקנה באופן שתקרב מיתתה, שטוב שיטלנה מי שנתנה, ומה לו לתת לה עצה לעשות אופנים כדי שתמות, שהרי ר' חנניא בן תרדיון שהיה הספוגין של צמר על לבו, ואמרו לו תלמידיו פתח פיך ויכנס האש, ולא רצה לעשות אופן למות מהרה ולהנצל מהעונש, אע"פ שהיה בצער הגדול שהיה אין כמוהו, ואמר יטלנה מי שנתנה, וכש"כ שנידון כזה שאע"פ שרוב הזקנה צער לה, שלא מן הדין לתת לה עצה לקרב מיתתה בידים, ובדוחק י"ל שכיון ר"י לעשות דבר זה, ע"ד עת לעשות לה' הפרו תורתך, כי בראות שהיתה אשה וזקנה, דלא שייך בה לומר באים ללמוד ממנו תורה ומוסר, כדרך האיש הזקן שאם הוא ת"ח אע"פ שזיקין דעתו מתוספת עליו ובאים אצלו ללמוד ממנו, לא כן אשה זקנה כזאת, נתחכם לתת לה עצה כזאת אע"פ שאינו מהראוי, כדי שילמדו העולם מעלת השכמת ביהכ"נ, בראותם הנסיון בחוש העין כי כל עוד שלא הפסיקה מלבוא לביהכ"נ לא היתה יכולה למות, והפרישות גרם לה המיתה, ובזה ירגילו כולם למצוה זו, כי גדול כח הנסיון, עוד אפשר לומר דשאני גבי ר' חנניא שאם היה פותח פיו נמצא שהוא בידיו היה ממית עצמו קודם, משא"כ בנידון זה חדא שהדבר ספק אם תמות אם לא תמות שאפשר שלא תמות, ועוד שהיא עצמה אינה ממיתה עצמה בידיו, וגם זה דוחק, עכ"ל.

מג. כתב בסדר היום (כוונת עלינו), לעולם ישתדל לבא מן הראשונים ולצאת מן האחרונים, ואם יכול להתעכב עד שלא ישארו י' בביהכ"נ טוב לו, שלא יגרום הוא להרוס הבנין להסתלק השכינה, שהרי נתעכב עד שלא נשאר

ט. יש לזהר לכתחילה היכא דאפשר שלא ישב בתפלה אצל אדם רשע^[מח].

פרק ג

גדר החיוב להתפלל במנין

תש כחו / בשעה שהצבור מתפללים / במקום הפסד ממון

א. מי שא"א לו לילך לביהכ"נ, כגון שתש כחו אע"פ שאינו חולה, אם ביכולתו בקל לאסוף מנין בביתו, שאין עליו טרחא בזה כל כך, ואין על האנשים טרחא כל כך, יעשה כן, ואם יש בזה טורח ומתפלל ביחידות בביתו, יש לו לכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפלל, כי אותה שעה היא עת רצון^[מט].

אחד לאחד, התשיעי, שכן. כשיהיו שכני האדם, רצוני לומר היושבים אצלו, מתפללים בכוונה, יקל עליו לכוין לבו גם הוא, אך כשיהיו יושבין אצלו אנשי לצון מתפללים שלא בכוונה, יקשה עליו לכוין, וע"ז נאמר (סוכה נו): אוי לרשע ואוי לשכנו, ואמרו רז"ל (אבות א, ז) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע. **ובספר החסידים** (סי' תשע"ב): צריך האדם שהוא ירא שמים כשמתפלל, לא יעמוד ולא ישב בתפלה אצל רשע, שכשעומד רשע בתפלה מהרהר בהרהורים רעים ושכינה מתרחקת ממנו ומעלים עיניו ממנו כו' עכ"ל, ואני אומר שכשצדיק מתפלל בכוונה, לא בשביל הרשע שאצלו תמאס תפלתו, וזה שאמר הכתוב רחוק ה' מרשעים ותפלת צדיקים ישמע, כלומר אע"פ שרחוק ה' מרשעים תפלת צדיקים ישמע, ואע"פ שאלו בצד אלו. והו"ד בא"ר (סק"י) ע"ש. ועי' **בקב הישר** (פרק ג' ו"א) שכתב וז"ל, יראה לבחור לו מקום מיוחד להתפלל בביהכ"נ אצל שכן טוב כשר וישר, ויתרחק משכן רע שלא ישכיל אותו לילך בדרכיו ח"ו, ואם א"א להתרחק משכן רע כי אין לו מקום אחר, יראה להוכיחו בדברים יום יום אולי ימצא עת רצון שיקבל התוכחה, ואולי יזכה חבירו על ידו, ואם יראה האדם שהוא איש רע ובליעל שעומד ברשעו, יניח את מקומו וילך לו לשלום, עכ"ל. ועי' **בעבוה"ק** (קשר גדול סי' י"ב אות ו'). ועי' **בכה"ח** (אות ג') שכתב, דעל כן לכתחילה יש לזהר היכא דאפשר.

מט. איתא בגמ' (ברכות ז): א"ל רבי יצחק לרב נחמן מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלו, א"ל לא יכילנא, (פירש"י, תש כח). כתב המג"א סקט"ז פ"י, אע"פ שאינו חולה, דאם היה רב נחמן חולה,

נוחה מהם, עוד יש טעם אחר, דאין ראוי לאדם שיתפלל אלא במקום שלבו חפץ, כי היכי דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ, וטעמו של דבר, כי בהביט האדם אל מי שדעתו נוחה בו, נפשו מתעוררת אל הכוונה השלימה, ודעתו מתרחבת ולבו שמח ונחה עליו אז רוח ה' כענין שאמרו בנבואה, עוד אמרו בספרי החכמה, כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו, תתקשר נפשו בנפשו, ויחול עליו מהשפע אשר עליו, ויהי לו נפש יתירה, וזה נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם, וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך כו', וזה הטעם בעצמו בתפלה, כי בהביט האדם אל אוהביו או לקרוביו או לרבו או למי שדעתו נוחה, תתעורר נפשו אל הכוונה השלימה, ונתוסף עליו רוח ממרום, וזה דבר שהשכל מורה עליו, וההפך הפך, וא"ת הא אמרינן דאינו דומה קלוס המלך והדרתו במתקלס באנשים מרובים כו', והכי אמרינן לענין מגילה והלל וברכות ולענין תפלה, וקרא כתיב ברוב עם הדרת מלך כו', הא לא קשיא דכיון שהם לבות חלוקים אין קלוסן עולה יפה, ולפיכך נהגו בכל גלילות ישראל שכל בני עיר ולשון אחד עושין להם קהל בפני עצמו, ולא יתערבו עם אנשי עיר ולשון אחר, ולא היה אחד מהרבנים שמיחה בידם, כי בחלוק המקומות והלשונות יתחלקו הלבבות ואין קלוסן עולה יפה, ובהיותם כולם בני עיר אחת ולשון אחד יהי השלום מתוך ביניהם כו', עכתו"ד, ע"ש. והו"ד **בדע"ת**.

מח. כתב בשל"ה **הק'** (שם אות ט'), מצאתי כתוב בספר **דריך חיים** וז"ל, יש עוד עשרה דברים שעוזרים על הכוונה והפכם גורמים בטולה, ואלו הן כו', ט. שכן כו'. והנני מבאר

ב. כשמתפלל בביתו בשעה שהציבור מתפלל, צריך לכוין השעה שמתפלל תפלת י"ח, ולא שאר התפלה^[1], ויש אומרים דאם מתפלל בשעה שאומרים חזרת הש"ץ, חשיבא ג"כ בשעה שהציבור מתפלל^[2].

וכן משמע לשון הגאונים שאמרו יש לו לאדם לשער כו', הרי מבואר החיוב הגדול להתפלל בציבור באם אפשר.

כתב **הכה"ח** (אות נ"ו), זקן שקשה עליו היציאה מביתו לביהכ"נ בזמן הקור והגשמים, מותר לו מן הדין להתפלל בביתו ביחיד.

הרה"ק רבי צבי מזידיטשוב זצ"ל כתב לחסידיו בקהילה קדישה בראדי וז"ל, אבקש מן החבירים אשר יכוונו דעתם ושעתם להתפלל אתנו בערך השעה שאנו מתפלל, ומובטחני אשר כמה טובה וברכה יגיע להם, עכ"ל, ע"ש. (עשר קדושות מערכת ב' מכתב י')

בספר **משמרת שלום** (סי' ל"ט) הביא כמה טעמים בענין מנהג אבותיו (וכן מנהגינו) שלא להתפלל ביו"ט שבועות בהשכמה, אלא בזמן שמתפללים בכל שבת ויו"ט, ואחד מן הטעמים הוא, דידוע דאימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללים, ע"כ יותר טוב להתפלל בזמן שמתפללים כל המון ישראל, ע"ש.

נ. כתב **הפר"ח** (אות ט') פי' דוקא לכוין בשעה שמתפלל תפלת י"ח, אבל לא שאר התפלה, והטעם לפי שאז עת רצון ועולין כל התפלות ביחד, והיינו דאמרינן בגמ' לימא מר לשליחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא לייתי ולודעי למר, ודלא כדמשמע מלשון **הרמ"א**, והא דאמרינן (ע"ז שם) דמצוי אינשי לצלויי צלותא דצפרא ביחיד בתלת שעי קמייתא דריש שתא דכיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קמדחי, ההוא בדלא מצי לכווני השעה ממש, וכגון שאינו בישוב, א"נ מדחא הוא דלא דחינן אבל אינה נשמעת, אבל במכוין השעה ממש עת רצון הוא ונשמעת, והא דאמרינן אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"נ, ההוא בדלא אניס, אבל בדאניס כיון שמכוין השעה שפיר דמי. וכ"כ **הפמ"ג** (א"א סק"ז) דלפי המבואר בגמ' (ע"ז ד:) דאם מתפלל מוסף בשעה שהציבור מתפלל, שחרית לא מקרי בשעה שהציבור מתפלל, כש"כ שפסקו דזמרה אין מעלה, כי אם תפלת י"ח, ומ"ש הרמ"א דבני ישובים יתפללו בזמן שהציבור מתפלל, היינו דמ"מ לצלי בדרך שרגילין הצבור, וכמס' ע"ז (שם) בתלת שעי קמייתא, ע"ש. ועי' **בכה"ח** (אות ס"ד) שכתב, דמ"מ ודאי אם מתפלל בשעה שהציבור מתפללים שאר התפלה, עדיף מלהתפלל בשעה שאינם מתפללים לגמרי.

נא. כ"כ **הכה"ח** (אות ס"ג) ע"ש.

א"כ מאי שאל לו מ"ט לא אתי מר לביהכ"נ, אלא עכ"ח שלא היה חולה (ממש), א"ל לכנפי למר עשרה וליצלי, א"ל טריחא לי מלתא, ולימא לי' מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלי לייתי ולודעי למר, א"ל מאי כולי האי, א"ל דאמר ר"י משום ר"ש בן יוחי מאי דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפלל כו', ע"ש. וכ"כ **הרבינו יונה** (ד.) בשם **הגאונים ז"ל**, שאפילו כשאין האדם הולך לביהכ"נ, יש לו לשער שיתפלל בשעה שמתפלל הקהל. וכ"כ **הכסף משנה** (פ"ח ה"א) בדעת **הרמב"ם** ע"ש. וכ"כ **הרבינו מנוח** (שם), וכתב הטעם, כי בזכרו שהציבור מתפללים באותו זמן, מחשבתו שיהי' לתפלתו עזר מאתם, והוא מכוון יותר בתפלתו. וכ"כ **הטור**, **והמחבר**, **והרמ"א** (סעי' ט') ע"ש. ועי' **בתוס'** (ע"ז ד: ד"ה כיון) שכתבו, דכשמתפלל בזמן שהציבור מתפללים, אין תפלתו נדחה, אבל אינה נשמעת כו'. והו"ד **במג"א** (סק"ז) ע"ש. ועי' **בפר"ח** (הובא לקמן). כתב **המג"א** (שם), דוקא אם טריחא לי' מילתא לאסוף עשרה, ו**בסמ"ג** משמע שרב נחמן לא היה רוצה להטריח עשרה אנשים שיבואו אצלו. ועי' **במחה"ש** שכתב, דלפי הראשון תליא הדבר בבעה"ב, ואם יש לו משרתים מרובים שאפשר יאספו אליו עשרה, צריך לאסוף עשרה, אבל לפירוש הסמ"ג בכל ענין שייך טרחא, אם לא שבאו מצד עצמם. וכ"כ **הפמ"ג**, **והכה"ח** (אות ס"ב) ע"ש. וכ"כ **הערוה"ש** (אות י"ג) ע"ש. ועי' **במהרש"א**. כתב **הצל"ח** (ח.), שיהי' מעלה להתפלל בביתו בעת שהציבור מתפללים, לא נזכר **ברמב"ם** כלל, ולא בדברי **הרי"ף** (והרא"ש), ולפי הנראה מדברי **הרי"ף** שהיתה לו גירסא אחרת בסוגיא זו, ועי' **במעדני יו"ט** (אות ה'), ועכ"פ נראה דאפילו לגירסת **הרי"ף** והרמב"ם דלא גרסינן הכא שום מעלה להתפלל בביתו בעת שהציבור מתפללים, מ"מ הרי מפורש במס' ע"ז (ד:) דקאמר התם כיון דאיכא ציבורא דמצלי לא מדחית.

כתב **השל"ה הק'** (מס' תמיד נר מצוה אות י"ג בהגה"ה) יש להקשות על **רבינו יונה הנ"ל**, למה אמרו בשם **הגאונים**, הלא זה בעצמו הוא דברי התלמוד שלפנינו כו'. ונראה, שהגאונים חדשו דין במי שהוא בעיר שאין שם ביהכ"נ, דישער אדם בשכלו השעה שמתפללים בבתי כנסיות, דמדברי רבי יצחק לא יש לנו ללמוד רק כשהוא בעיר ששם ביהכ"נ, שיבא הש"ץ ויודיענו, כי אז ודאי יוכל להתפלל בשוה עם הציבור, אבל לשער באומדנא זה חדשו הגאונים,

פרק ג | גדר החיוב להתפלל במנין

יט

ג. אם מתפלל מוסף בשעה שהצבור מתפללין שחרית, או להיפוך, אינו נקרא בשעה שהצבור מתפללין^[בב]. וכתב הצ"ח שאם מתפלל מוסף בביהכ"נ בעת שהצבור מתפללים שחרית, או להיפוך, תפלתו נשמעת^[נג].

ד. אם חלש לבו וקשה עליו להמתין מלאכול עד אחר גמר תפלת הצבור בביהמ"ד, מותר להקדים תפלתו בביתו כדי לאכול מיד^[נד].

ה. וכן אם רוצה ללמוד, והמתפלל ביחיד אסור אפילו ללמוד עד שיתפלל, אין לו להמתין כלל עד שעה שהצבור מתפללין אלא יתפלל מיד^[נה].

ו. ההולך בדרך והגיע למלון ורוצה ללון שם, אם יש לפניו בדרך שצריך לילך, במרחק ד' מילין, מקום שמתפללין בעשרה, צריך לילך שם אם אפשר, כדי להתפלל בצבור, אבל יותר מד' מילין לא הטריחוהו חכמים^[נו].

ז. אם צריך לחזור לאחוריו, או לצדדין, כדי להתפלל בעשרה, אינו מחויב לילך אלא עד מיל^[נז].

ח. הדר בישוב תוך מיל למקום שמתפללין בעשרה, חייב לילך בכל יום בוקר וערב להתפלל בצבור^[נח].

בעיר ומתעצלים לילך לביהכ"נ להתפלל מנחה ומעריב. ועי' **בקצה"ש** (סי' י"ג בדה"ש סק"ב). כתב בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ח סי' י"ט וחי"ט סי' ל"ז) מסתימת הפוסקים כמפורש, דגם לדין הני ד' מילין נמדדים במרחק ולא בזמן, דהיינו שאף הנוסע, אינו חייב יותר מד' מילין במרחק, (דהיינו שמונת אלפים אמה) לענין תפלה בציבור, ע"ש.

נז. בגמ' (שם) איתא שלאחריו מיל הוא דאינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר, ע"ש. וכתב **האר"ר** (סקי"ט) דלצדדין כמלאחריו דמי ע"ש. וכ"כ **הפמ"ג** (א"א סק"ל) ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סק"ט) דדוקא בדרך ההולכת לפניו שבלא"ה יצטרך לבסוף לילך שם, אבל בצדדין דינו כמלאחריו.

נח. כ"כ **השו"ע הרב** (סעי' י"ז) ע"ש. וכ"כ **בדרישה** (סי' צ"ב), ו**בפרישה** (סי' רל"ג) ע"ש. וכ"כ **הח"א** בהל' נט"י לסעודה (כלל מ' סי' י"א) דנראה פשוט דהישוב בביתו דמי כלאחריו, ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סקנ"ב), ולדעתו א"צ לילך בערב, כמ"ש **המג"א**, ע"ש. והנה **המג"א** בהל' נט"י (סי' קס"ג סק"א) כתב, דמשמע מירושלמי דאדם היושב בביתו צריך לילך ד' מילין, וצ"ע, ע"ש. וכ"כ **השו"ע הרב** (שם). ולכא' דברי השו"ע הרב סותרים זה את זה. וכן הקשה **התהל"ד** (אות ו', ועי' סי' קס"ג אות ד'), ונשאר בצע"ג, ע"ש. ועי' **במנחת פתים** (סי' צ') שכתב ליישב וז"ל, נראה דדעת השו"ע הרב דלא החמיר בירושלמי דיושב בביתו דינו כלפניו, רק לענין נט"י שהיא אקראי בעלמא שאין לו עתה מים, אבל יושב בכפר שהוא דבר קבוע, ויצטרך לילך בכל יום ד' מילין ערב ובוקר להתפלל

נב. כ"מ בגמ' (ע"ז ד:) ע"ש. והובא **במג"א** (שם). וכ"כ שארי אחרונים. וכתב **המג"א** (סי' רל"ו סק"ג) דכש"כ במנחה ומעריב דלא מקרי בשעה שהצבור מתפללין, דסתרי אהדדי, ע"ש.

נג. כ"כ **הצ"ח** (ברכות ו.) ע"ש. והו"ד **במ"ב** (סק"ל), והביא כן גם **מהמגן גבורים**. ולכא' מדברי **המג"א** (סי' רל"ו שם) לא משמע כן, דשם מיירי במי שבא לביהכ"נ ומתפלל שם עמהם, ואעפ"כ מביא ראי' מגמ' הנ"ל דלא מקרי בשעה שהצבור מתפללין, ע"ש. וכן הקשה בשו"ת **מנחת יצחק** (ח"ב סי' קל"ב), ונשאר בצ"ע, ע"ש.

נד. כ"מ בגמ' (ברכות כח:) ע"ש. והו"ד **במג"א** (סקכ"א) ע"ש. וכ"כ שארי אחרונים.

בגמ' הנ"ל מבואר דאסור לטעום קודם התפלה, כדי שיוכל להתפלל בציבור, ע"ש. וכ"כ **הבה"ט** (סי' פ"ט סקי"א) בשם **הלקט הקמח** ע"ש. ועי' בשו"ת **ארץ צבי** (ח"ב סי' ב') מש"כ בזה.

נה. כ"כ **המג"א** (סקי"ח) דזה עדיף טפי ממה שיתבטל מלמודו זמן רב, ע"ש. וכ"כ שארי אחרונים.

נו. כ"ה בגמ' (פסחים מו.) לפי פי' **רש"י** ע"ש. וכ"כ **התוס'** (שם ובברכות טו.), ו**הרא"ש** (ברכות שם) דהעיקר כפי' **רש"י**, ע"ש. וכ"כ **הטור** (סי' צ' סעי' ט"ז) דפירש"י עיקר, וכתב דלכן צריך להשתדל בכל כחו להתפלל עם הצבור. וכ"כ **המחבר** (שם). ועי' **במג"א** (סק"ל). וכ"כ שארי אחרונים. ועי' **במ"ב** (סקנ"ב) שכתב דזה הסעי' הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים שהם

נ נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

ט. לא ישכים אדם לילך לדבר הרשות, מעיר שמתפללין שם בעשרה, ואפילו ילך קודם אור הבוקר, אבל לדבר מצוה רשאי^[ט].

י. הדר בעיר גדולה, והביהמ"ד רחוק מביתו מיל או יותר, מ"מ צריך לילך לביהמ"ד להתפלל בעשרה, ולא נאמר שיעור מיל הנ"ל אלא חוץ לעיר^[ס].

יא. אם מחמת השתדלותו להתפלל עם הצבור, יבוא לידי הפסד ממון, יכול להתפלל ביחיד, אבל משום מניעת ריוח לא ימנע מלהתפלל עם הציבור^[סא]. ויש לקנוס האנשים שנמנעים מלילך לביהכ"נ משום שמשתכרין ממון^[סב].

יב. מי שעומד לפני התפלה בצבור וקראוהו, וקראוהו למול הבן, יתפלל בציבור, ואח"כ ילך למול, אם לא שיש לחוש שתדחה המילה מזמנה^[סג].

פרק ד

התחילו להתפלל בעשרה ויצאו מקצתם

חומר האיסור לצאת / מי שכבר התפלל / קריאת התורה

א. אם התחילו להתפלל בעשרה ויצאו מקצתם, גומרין אותו ענין, אבל לא מתחילין ענין אחר, וכפי המבואר להלן^[סד], והוא שנשתיירו רוב מהעשרה^[סה].

להתפלל ביחיד בביתו או בביהכ"נ כשאין שם צבור, ואפשר דמשום מניעת ריוח מחויב קצת עפ"י הדין להתפלל עם הצבור, דחילוק יש בין מניעת ריוח לבין הפסד מכיסו, ע"ש. וכ"כ בשב יעקב, והעיד על הגאון מוה"ל זלמן מירל"ש אב"ד דק"ק האמבורג שפעם אחת הלך לביהכ"נ מעוטף בטלית ותפילין כדרכו, ופגע בו אדם אחד שהיה לו למכור אבנים טובות, ורצה שילך עמו לביתו, והגאון השיב לו שימתין עד שיבוא מביהכ"נ, ובתוך כך מכרן לאחר, והאחר הרויח בהם כמה אלפים ר"ט, ושמח הגאון שמחה גדולה שהשליך מנגד ממון רב עבור תפלת צבור. והו"ד במ"ב (סקכ"ט).

טב. כ"כ בתשו' בית יעקב (סי' ע') דיש לקנוס האנשים שמונעים לילך לביהכ"נ משום שעוסקין בתורה או משום שמשתכרין ממון, ולעשירים יש לקנוס יותר. והו"ד בא"ר (סק"ז), וכתב דאף שראיתו מס' ק"ח (סעי' ח') יש לדחות, דשם עובר זמן תפלה, מ"מ חזינן דלא נבטל דבר מצוה משום ממון, וזה נמי מצוה הוא, והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ובפרט לבעל תורה אף שעוסק בלימוד, מ"מ איכא חשדא וחילול השם. וכ"כ שארי אחרונים.

טג. כ"כ בתשו' בית יהודה (סי' מ"ח), וכתב הטעם, כיון

בישוב בעשרה, וא"כ תורתו ומלאכתו אימת נעשית, כהא דהקשו בגמ' על חסידים הראשונים שהיו שוהין ט' שעות בתפלה, והא שיעור ד' מילין בהליכה וחזרה יעלה בערך ב' שעות ומחצה, מלבד השהיה בתפלה גופא, ועפ"י הנהוג מאז שלא היו מתפללין מנחה ומעריב ביחד א"כ יצטרך לילך ג' פעמים ביום וישהה יותר מט' שעות, וזה ודאי אינו מדת כל אדם, ורק בחסידים הראשונים אמרו מתוך שחסידים הן תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת, עכ"ל.

נט. כ"ה במחבר (סעי' י"ז), ובמג"א (סקל"א), ובשו"ע הרב (סעי' י"ז) ע"ש. ועי' בתהל"ד (אות ז' וחי').

ס. כ"כ בתשו' בנין עולם (סי' ג') דהשיעור מיל אין חושבין מביתו, דא"כ עיר גדולה כאנטוכיא והביהכ"נ יהי' בעיר רחוק מביתו מיל, לא יהא צריך לילך, אלא העיקר לחשוב שיעור מיל כמו בשבת חוץ לעיר, דשיעור מיל סמוך לעיר בתר עיר גריר, ע"ש. והו"ד בכה"ח (אות ק"ז).

סא. כתב הבה"ט (סקי"ב) אם הוא אונס ממון, שמחמת השתדלותו להתפלל עם הצבור יבא לידי הפסד ממון, פסק בתשו' יד אליהו (סי' ז') דאין מחויב עפ"י הדין, ויכול

ב. אבל אסור לצאת, והיוצאים עבירה גדולה היא בידם, ועליהם נאמר (ישעי' א, כח) ועוזבי ה' יכלו[סו].

המחבר (שם). ועי' **בפר"ח** (סי' קמ"ג) שכתב, דכן נראה לישנא דמקצתן. כתב **הפמ"ג** (מש"ז סק"א) מסתברא דלא בעינן רובא דמינכר, כי אם ששה נמי שפיר דמי. וכ"כ שארי אחרונים. **והאשל אברהם** (בוטשאטש) כתב, דבעינן רובא דמונכר, ע"ש.

כתב בהגהות **רעק"א** (סעי' ג' בהג"ה), מסתפקנא אם לאחר שהתחיל ב'י, יצאו חמשה, ואח"כ בא אחר לשם, ויש עתה רוב, אם מהני לגמור כיון דליכא רוב מאותן י' להתחילו, ואף אם א' מאותן ה' שיצאו חזר לשם, יש לספק שמא כיון דכבר היה זמן דליכא שיעור רובא, נסתלק הדבר לגמרי, והיה הדבר כמו התחלה מחדש. **ובאשל אברהם** (בוטשאטש, תנינא) כתב וזתו"ד, אם קצת מהז' הלכו משם לחדר אחר, וחזרו תיכף, גם שהלכו ע"מ לחזור תיכף, מ"מ כיון שנתמעטו מרוב עשרה, אין אומרים עוד דבר שבקדושה ע"י רוב לבד כו', והו"ל כתחילת הצטרפות לעשרה כו', אך אם הלכו ונשארו ז', ובאו לשם עוד ג', והלכו ג' מהז' ראשונים, כל שלא נפחת מז' תחילה ועד סוף, אומרים שפיר דבר שבקדושה כו', עכתו"ד, ע"ש.

סו. כ"ה בירושלמי (שם). וכ"כ **הרמ"א** (סעי' ב'). וכ"כ **הלבוש**. וכ"כ שארי אחרונים. כתב **המ"ב** (סקי"ב) נ"ל שר"ל אם אינו ממתין עד שיגמרו אותו הענין, אבל אם ממתין עד שיגמרו הענין, די בזה, כגון אם אחד הצטרף עם ט' לברכו, אינו מחוייב להמתין על צירוף של חזרת הש"ץ שהוא ענין אחר, ואם היה עמהם בצירופם בעת שהתחיל הש"ץ בקול רם, צריך להמתין עד שיגמרו כל סדר הקדושה וקדיש שלם שלאחרי, וכן כל כהאי גווני.

כתב **האשל אברהם** (בוטשאטש) מה שאמרו חז"ל המניח מתפללים והולך לו, ועי"ז לא נשאר מנין, ששייך בזה בחי' ועוזבי ה' כו', י"ל שאי"ז רק בתפילת י"ח שיש בזה ברכות ע"י המנין, וע"י שהלך משם מסיימים התפילה בפחות מ'י, משא"כ בקדיש שמסיימים בפחות מ'י ע"י שהתחילו ב'י, אין בזה קפידא כ"כ, כיון שאין בזה ברכה בשם, שמצד השם שייך בחי' ועוזבי ה' על ההולך, וגם שיש מקום לומר שגם בזה שייך ועוזבי ה', מצד שאבי עשרה שכינתא שריא, ועי"ז כיון שאומרים על ידו פחות מעשרה כיון שהתחילו ב'י הרי זה כעוזב השכינה, שעד סיום הדבר שבקדושה אינה מסתלקת משם כו', עכ"ז יש ג"כ מקום לומר שהעיקר מצד הברכה, ע"ש.

כתב **המ"ב** (ביה"ל ד"ה ומ"מ) אם העשירי עבר והלך, אם מותר התשיעי ג"כ לילך, כיון דבלאו הכי ליכא עשרה

דמצות מילה אין עליו החיוב, אלא על אביו. והו"ד **באשל אברהם** (שבגליון השו"ע אות א'). וכ"כ **השע"ת** (סי' רפ"ו סק"ה), וכתב דבמקום שמלין בביהכ"נ, ורבים ממתנינים עד אחר המילה, אין לו לעשות כן מפני טרחא דצבורא, שאין זה כבודם שיהיו יושבים וממתנינים עליו עד שיגמור התפלה בציבור.

סד. איתא בירושלמי (מגילה פ"ד ה"ד), התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם, גומר, ע"ש. והו"ד **ברי"ף** (מגילה יג:), **ורא"ש** (שם פ"ג סי' ז'), **ורמב"ם** (תפלה פ"ח ה"ו), **ותוס'** (כג: ד"ה אין) ע"ש. וכ"כ **הטור**, **והמחבר** (סי' נ"ה סעי' ב') ע"ש. ועי' **בח"א** (כלל ל' סעי' ב') שכתב דהיינו שגומרים אותו ענין, אבל לא מתחילין מה שהוא ענין אחר, וכתב דכללו של דבר לעולם לא יגמרו או יאמרו קדיש אלא על דבר שהיה צריך להתחיל דוקא ב'י. וכ"כ **המאמר מרדכי** ע"ש. אבל **הפמ"ג** חולק ע"ז כדלקמן, ע"ש.

כתב **החזו"א** (סי' קל"ז אות ה') נראה דיש לתפלה זו דין תפלת צבור להוציא את היחיד השומע כו', וראי' לזה מקרה"ת (סי' קמ"ג) דאם התחילו ב'י גומרין כל ז' הקרואים, וע"כ דיש כאן דין ציבור, ע"ש. וכעין זה כתב בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ד סי' ז' וי"ד) וזתו"ד, בשו"ת **נודע ביהודה** (אה"ע קמא סי' נ"ו) כתב לחדש דהא דילפינן דכל דבר דבקדושה לא יהי' בפחות מעשרה, זה רק לכתחילה, אבל דיעבד עלתה הברכה והקדושה גם בפחות מעשרה, ולא נקרי' ברכה לבטלה, וראית הנו"ב מירושלמי דאם יצאו מקצתן גומרין, ואיך יגמור זה לבטלה, אלא ודאי דיעבד עלתה לו, אלא לכתחילה הצריכו עשרה מפני כבוד קדושת השם כו', הנה אדון לפני הנו"ב בקרקע, דהגאון נו"ב הבין דטעם הירושלמי דאם התחילו ביו"ד ויצאו מקצתן דגומרים, היינו אע"פ שבמציאאות אין עכשיו קדושת ה' בעשרה, מ"מ גומרים כו', אבל לולא דבריו אין הטעם שמותר לגמור משום דאע"ג שהלכה השכינה גומרין, אלא הפירוש הוא דכיון שהיו עשרה בתחילה, ובאתה השראת הקדושה של השכינה, והתחילו דבר שבקדושה, אז אע"פ שהלכו מקצתן, כיון שהתחילו בעשרה וגם נמצאים רוב מעשרה, אין השכינה מסתלקת עד שיגמרו דבר שבקדושה שהתחילו, וע"כ מהני גם בקה"ת אפילו התחלת הברכה של כמה עולים, דכיון שהיו עשרה בתחלה אין ההשראה מסתלקת עד הסוף, אבל שיועיל דבר שבקדושה דיעבד בפחות מעשרה אם גם לעולם לא היו עשרה, כאשר חידש הנו"ב בברכת נשואין דיעבד, אין לנו ראי' מזה כו', עכתו"ד, ע"ש.

סה. כ"כ **הרי"ן** (שם) שמסתברא דדוקא בנשתירו רובן. וכ"כ

כב נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

אבל אם נשארו עשרה, מותרין לצאת לצרכם, באופן שהם יתפללו בצבור^[סז].

ג. מי שכבר התפלל, ונתבקש להשלים מנין התפילה, יש מי שאומר שבכה"ג מסתבר שאינו בכלל האיסור של ועוזבי ה' יכלו, אם צריך לצאת, ואדרבה מצוה להצטרף עמהם והוא בכלל מזכי הרבים^[סח].

ד. אם יודעים קודם התפלה שהעשירי יעזוב באמצע התפלה, לכתחילה אין לצרפו למנין, אבל אם אין מנין אחר, יכולין לצרפו אף אם יודעים שיעזוב^[סט].

ה. אם היו עשרה באמירת פסוקי דזמרה, ואח"כ יצאו מקצתן קודם שהתחיל קדיש, לא יתחיל לומר קדיש בפחות מעשרה^[ע].

סז. כ"מ במרדכי (מגילה סי' תתי) ע"ש. וכ"כ הרמ"א (שם). וכ"כ הלבוש. ועי' בדה"ח שכתב דהיינו אם כבר שמעו קדושה וברכו והקדישין עד אחר עלינו. והערה"ש (אות ו) כתב, דהיינו כשמוכרח לצאת כגון לנקביו וכיו"ב, דבלא זה פשיטא דגם בנשארו עשרה אסור לצאת.

סח. כן מבואר בשו"ת שבט הלוי (ה"ד סי' ז) ע"ש. וכ"כ בהליכות שלמה (עמ' ס"ה) וז"ל, מצוה להצטרף עם הצבור לתפלה להשלים לעשרה, אפילו אם יודע שיצטרך לצאת קודם קדיש בתרא או קרה"ת או קודם אפילו באמצע קרה"ת כשאין להם ברירה אחרת, ואין לו לחוש פן יהי' ח"ו בכלל עוזבי ד', אלא הריהו ממזכי הרבים, אך ידקדק להודיעם את סיבת יציאתו, עכ"ל. ועי' נקב הישר (פרק מ"ד) בענין המונע רבים או יחיד לעשות מצוה.

סט. כ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' י"ז אות א') ע"ש. ועי' בשו"ת לבושי מרדכי (קמא סי' ט"ו) שכתב וז"ל, אחד עלה בדעתו שיצא לאחר קדושה שנחפז לדרונו, אם רשאים להתחיל בקול רם כו', אפשר שאין לצרפו מפני שהוא בשאט נפש מגלה חרפתו שאינו חושש להיות בכלל עוזבי ה', אע"ג דשאר עברייני מצרפין, זה הוה כמו חשיד לאותו דבר כו', עכ"ל.

ע. הנה הלבוש (סעי' ג') כתב לענין תפלת ערבית, שאם התחיל והוא רחום וברכו בעשרה ויצאו מקצתן, גומרין עד יראו עינינו וקדיש ותפלת ערבית בלחש כו', דתפלת ערבית תיקון חכמים הוא שתקנו לומר אחרי' קדיש, (כי תפלת ערבית רשות ויש הולכים להם קודם י"ח ולא ישמעו קדיש כו'), ע"ש. וכתב הפמ"ג (א"א סק"א) שלפ"ז איני יודע אם אמרו ישתבח בעשרה, ומחויבין לומר קדיש אחרי', נימא נמי אם יצאו מקצתן לאחר ישתבח יתחיל קדיש בלא יו"ד, כי שייך הקדיש לישתבח כמו קדיש קודם י"ח דערבית לק"ש, ע"ש.

להשראת השכינה, וגם בלא"ה מותר לגמור, וצ"ע. ולכא' מלשון הירושלמי שכתב 'ועל היוצאים', בלשון רבים, משמע שעל כל היוצא נאמר ועוזבי ה' יכלו. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ה"ד סי' ז' ד"ה הנה).

כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) מסופקני אם לצורך גדול והפסד גמור מותר לצאת, כיון דעכ"פ המה בלא"ה גומרים מה שהתחילו, ומצדו הלא מפורש ברמ"א (סי' ק"ח סעי' ח') דרק לכתחילה לא יבטל תפלה בצבור משום הפסד ממון, ומשמע לכא' שם דמעיקר הדין אין איסור בזה, ועוד דמייירי מבטול זמן תפלה לגמרי, אבל כל שמתפלל בזמנו אלא שאינו מתפלל בצבור במקום הפסד ממון לא שמענו איסור, וכמש"כ בספר יד אליהו (סי' ז', והובא בבה"ט סי' צ' סק"ב), או דילמא דשאני הכא דעוזב בידים ממש מה שהחזיק כבר להצטרף לצבור חמור, וכאשר כנהו הלבוש עבירה גדולה בידו, ואפילו במקום צורך גדול והפסד גמור אסור לעזוב מדין ועוזבי ה' יכלו כו', ויראה דבמקום הפסד גדול מותר, ע"ש.

כתב בספר אור צדיקים (עמוד העבודה פ"ה) ונקדשתי בתוך בני ישראל, בכל מקום שיש עשרה והם עוסקים במילי דשמיא, השכינה שרוי' שם, וכן כשיש עשרה בבהכ"נ השכינה שם, וע"כ יזהרו שלא יצא אחד מהן לחוץ, לשון הזוה"ק (פ' מקץ) תא חזי בשעתא דמתכנשין עשרה בבי כנישתא, וחד מינייהו משתמט, כדין קב"ה ארגיז עלי' כו', לכן אנחנו עם ה' האהובים וחביבים בעיני אבינו שבשמים אשר מתאוה באסיפתנו להדרו ולהללו ולפארו, ע"כ צריכים אנחנו זרע אברהם יצחק ויעקב שלא להתרחק מקדושתו ית', וצריך האדם להיות שמח כשיבא העת לילך אל ביהכ"נ לשבח ולהתפלל לפני מלכנו ית', ויקח ראי' מהכוכבים וצבא השמים איך הם ששים ושמחים בהגיע אליהם העת לומר שירה, כדאיתא בזוהר חדש כו', ע"ש.

פרק ז | התחילו להתפלל בעשרה ויצאו מקצתם

כג

ו. ואם יצאו מקצתן באמצע אמירת הקדיש, יוכל לומר ג"כ ברכו^[עא], ויש חולקים ע"ז^[עב].

ז. אם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו יוצר אור, לא יתחיל הש"ץ להתפלל חזרת הש"ץ, שתפלת י"ח וקדושה אין להם ענין עם קדיש וברכו^[עג].

ח. אם התפללו שמו"ע בלחש בעשרה, ואח"כ יצאו מקצתן, אין הש"ץ יכול לחזור תפלתו^[עד], וגם לא יכול לומר קדיש אחר השמו"ע בלחש, ולא דמי לתפלת ערבית כדלקמן^[עה].

בשם הר"ש (הובא בדרכי משה) דאף שלא התחיל אלא ישתבח יגמור הכל, עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ הדה"ח.

עב. כתב המאמר מרדכי (אות ב') אני תמה על הא"ר שכתב שהפרישה פי' דברי הטור דאם התחילו קדיש יגמור הכל עד תפלת י"ח, וכתב שיש לסמוך עליו, דהא מהרי"ל כתב דאף אם לא התחילו אלא ישתבח יגמור הכל, ולפע"ד אין דבריו נראים, ואין להביא ראיה ממהרי"ל, כי היא סברת יחידאה, והיא תמוהה, לכן אין להקל כו', ע"ש.

עג. כתב הר"ן (מגילה יג:) הא דפסיק להו מתני' בתרת, אין פורסין על שמע, ואין עוברין לפני התיבה, לאשמועינן שאע"פ שאמרו ברכה ראשונה ב', אין עוברין לפני התיבה, דהיינו להתפלל מעומד בפחות מ', ולא תימא אינו אלא גמר, קמ"ל דלא, וכ"ה בירושלמי. והו"ד בב"י, וכתב שכ"כ בשבלי הלקט בשם רב ניסים גאון, ושכן משמע בירושלמי. וכ"כ בתרומת הדשן (סי' ט"ו) שאם התחילו בשחרית לומר קדיש וברכו ויוצר ב', והלכו מקצתם, אין להתפלל שוב י"ח לפני התיבה, ושיאמר ש"ץ קדושה וקדיש אח"כ, דק"ש וברכות' לחוד ותפילה לחוד, ולא שייך כאן התחילו גומרים, דהתפלה והקדושה אינו גמר של ק"ש וברכות', דתפלה אינה נגזרת אחר ק"ש, דאשכחן בכמה מילי דחמיירי תפלה מק"ש, אע"ג דצריך למסמך גאולה לתפלה, היינו משום דאדרבה ק"ש וברכות' הכשר דתפלה הן, מ"מ לא אתחלתא דתפלה הן, דשתי מצות אינון, וק"ל, ע"ש. וכ"כ הרמ"א (סעי' ג'). וכ"כ שארי אחרונים.

עד. כ"כ המאמר מרדכי (אות ה') ע"ש. וכ"כ המסגרת השלחן (על השלחן שלמה סק"א) בשם הדה"ח. וכ"כ המ"ב (סקט"ז) דלפי הסכמת הפוסקים אפילו אם התפלה בלחש היה בעשרה, דינא הוא שלא יתחיל הש"ץ בקול רם בפחות מ'. ועי' בתהל"ד (אות ג').

עה. כתב בהגהות רעק"א (סעי' ג') על מה שכתב הרמ"א דאם יצאו לאחר שהתחיל בקול רם, יכולים להשלים כל סדר קדושה ולומר הקדיש, וז"ל, משמע דגם לענין הקדיש צריך להתחיל התפלה בקול רם כו', וקשה אמאי לא יאמרו

וכ"מ בא"ר (סק"ג) ע"ש. וכ"כ הערוה"ש (אות ז') שגומרים עד ישתבח ואומר קדיש ולא יותר, ע"ש. אבל השו"ע הרב (סעי' ד') כתב, שאם יצאו מקצתן קודם שהתחיל הקדיש, לא יתחילו בפחות מעשרה, שאף שקדיש זה הוא מתקנת חכמים, מ"מ כיון שלא יוכל לומר ברכו או תפלת י"ח אחר קדיש זה כמו שסדרו חכמים, אין קדיש זה חובה כלל, שתקנת חכמים היתה לומר קדיש וברכו סמוכים זה לזה, ומטעם זה אסור להפסיק ביניהם בשום ענין כו', ע"ש. וכ"כ הח"א (כלל ל' סעי' ב') דלא יאמרו קדיש, ופשיטא ברכו, וטעמו משום דס"ל דלעולם לא יגמרו אלא על דבר שהיה צריך להתחיל דוקא ב', ופסוקי דזמרה א"צ י', ע"ש. וכ"כ המאמר מרדכי (אות ג') ע"ש. וכ"כ המ"ב (סק"ז) ע"ש. וכ"כ המסגרת השלחן (על השלחן שלמה סק"ה). וכ"כ הכה"ח (אות מ') ע"ש. ועי' בתהל"ד (אות ב' ואות ד'), וכתב דאף לדעת הא"ר דאומרים הקדיש, אבל ברכו משמע להדיא דלא יאמר, דכולי האי לא אמרינן גרירה.

כתב בשלחן הטהור (סעי' ב', ובזו זהב סק"א) דבר חדש נ"ל, ומתיירא אני לחדשו, שאם נתוועדו עשרה לתפלה, והתחילו סדר הקרבנות, שמותר לגמור כל סדר תפלה עד אחר עלינו, אפילו יצאו שנים או שלשה לאיזה הכרח, ויכול לסדר כל הקדשים וקרה"ת כסדר הנהוג בעשרה, דעיקר הטעם דבי עשרה שכינתא וקדושה שריא ואתיא, ושום דבר שבקדושה אסור לומר בלתי השראות השכינה, והשכינה אינה מסתלקת עד אחר גמר הסדר של כל התפלה כו', אע"פ שאני עפרא דארעא, ואיני כדאי לחלוק על רבותי, אבל האמת אמרתי, שכן הוא האמת שכל סדר התפלה מראש ועד סוף ענין אחד הוא.

עא. כ"כ הא"ר (סק"א) וזתו"ד, מדברי המחבר שכתב שאם התחיל לומר קדיש בעשרה ויצאו מקצתם גומר אותו קדיש, משמע שלא יתחיל יוצר אור, וכן פי' הבי"ח (אות ב') דברי הטור, אבל הפרישה (אות ג') פי' דאפילו התחיל הקדיש יגמור גם קדושה דיוצר עד אחר שהתפללו הצבור בלחש, ונראה לסמוך עליו לדינא, דהא ראיתי במהרי"ל שפסק

כד נמוקי הלכה | דין עשרה לכל דבר שבקדושה, ותפלה בציבור (א)

ט. אם התחיל הש"ץ שמו"ע בקול רם בעשרה, ויצאו מקצתו, גומר כל תפלת י"ח, וחצי קדיש אחר התפלה, וסדר קדושה ובא לציון וקדיש שלם, שכל זה נחשב כגמר תפלת י"ח [עו].

י. במקומות שנושאים כפיהם בשחרית, או לדידן במוסף בשלש רגלים, אם יצאו מקצתן באמצע חזרת הש"ץ, אין עושין נשיאת כפיהם, שהוא ענין אחר, אבל אומרים ברכת כהנים או"א ברכנו בברכה המשולשת בתורה כו' [עז].

להם מקצתו, לא יאמר קדיש עד שיהיו שם עשרה, שאין הקדיש חלק מאשר התחילו בו בעשרה, ע"ש. והו"ד בב"י. והדר"מ כתב שכן משמע קצת דברי הטור, שכתב גומר הקדיש והקדושה, משמע דוקא אותו קדיש או אותה הקדושה ותו לא. וכן פסק הפר"ח כתשו' הרמב"ם, וכתב שאין לסמוך על הרמ"א, ע"ש. וכ"כ הקיצש"ע (סי' ט"ו סעי' י). ועי' בפמ"ג (א"א סק"א) שכתב וז"ל, עי' פר"ח כתב למעשה אין לסמוך על הר"ב אלא כהרמב"ם, ומשמע כפסק המחבר, ואנן בתר הר"ב גרירן, עכ"ל. וכ"כ השע"ת (סק"ה) שהעולם נהגו כהרמ"א ומג"א בזה. ועי' בכה"ח (אות ל"ה) שכתב, דהספרדים בתר המחבר גרירן, וכמ"ש הפר"ח ושכנה"ג והאחרונים.

עו. כתב הפר"ח (סי' נ"ה), מוכח בירושלמי שאפילו אם התחילו להתפלל ויצאו מקצתו, שלא יעשו נשיאות כפים. וכ"כ בשכנה"ג, וכתב דאע"ג דאין עושין נשיאות כפים, מ"מ אומרים ברכת כהנים כו'. וכ"כ הא"ר (סק"ב). וכ"כ הפמ"ג (א"א סק"ג) וז"ל, אם יצאו מקצתו בתפלת י"ח בשחרית במקום שנושאים כפיהם, או לדידן במוסף, אין נושאים כפיהם כהננים, דמלתא אחריתא הוא, ועוד נשיאות כפים דבר תורה, ותפלה לרוב דרבנן, אין בדין שנגרר, וכ"ה בירושלמי כו', והפר"ח השיג על הרמ"א מזה דכ"כ קדיש שלאחריו שאין אומר, ואיני יודע, דקדיש נגרר לאחר התפלה, דחדא הוא, ונשיאת כפים מלתא אחרת, וגם ד"ת כו', ואם לומר ברכת כהנים אלקינו, עי' א"ר בשם שכנה"ג דיאמרו כו', עכ"ל. וכ"כ שארי אחרונים. ועי' סי' קכ"א (סעי' ג). ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' י"ד).

כתב הא"ר (סי' קכ"ח סק"א), הר"ן כתב דהא דאין נושאים כפיהם בפחות מ', אינו מטעם שהוא דבר שבקדושה, דלא מקרי דבר שבקדושה אלא קדיש וקדושה וברכו, אלא הטעם דלמידן גז"ש, דכתיב כה תברכו את בני ישראל, ולהלן כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, מה להלן עשרה אף כאן עשרה, וזה דלא כלבוש, ע"ש. ועי' בפמ"ג (סי' קכ"ח מש"ז סק"א) שכתב, דאי הטעם משום דבר שבקדושה או גז"ש בני, אפ"ה אסמכתא הוה ומדרבנן. והו"ד במ"ב (שם ביה"ל ד"ה אין). ועי' בח"א (כלל ל"א סעי' א'). כתב הערוה"ש (סי' קכ"ח

הקדיש שלם בשביל תפלת לחש שהיה בעשרה, דמ"ש מתפלת ערבית כו' דמשמע מרמ"א שאם התחיל השמו"ע אומרים אחרי הקדיש, דהקדיש שייך על התפלה, ואמאי בתפלת שחרית אינו כן, ומה דתקנו חזרת התפלה וכי בשביל זה אין שייך הקדיש על התפלה בלחש, וצ"ע, עכ"ל. ובתה"ד (שם) כתב בפשיטות, דבהתחיל להתפלל בלחש בעשרה ויצאו מקצתו, אף בשחרית ומנחה אומר קדיש שלם, ע"ש. אבל בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת סי' ז', מנן המחבר) כתב דיש לחלק, דבשחרית ומנחה הואיל ותקנת חכמים היא שיהי' הש"ץ חוזר כו', א"כ גם הקדיש שלם שאחרי התקינו על תפלת הש"ץ ולא על תפלה בלחש, ואם יצאו קודם שהתחיל הש"ץ אף שהיו בתפלה בלחש אינו אומר קדיש כו', אבל בערבית עכ"ח התקנה לומר קדיש שלם היתה על תפלת י"ח שבלחש, ע"ש. והו"ד במ"ב (ביה"ל ד"ה ותפלת). וכ"כ הקצוה"ש (סי' כ"ז סעי' ה'). וכן בשו"ת לבושי מרדכי (תניינא סי' י"א) אף שהביא ראיה דגם על תפילה בלחש אם היה עשרה י"ל קדיש, סיים דחלילה לחלוק ע"ד הגאון הנו"ב, ע"ש.

עו. כתב התרומת הדשן (שם), שאלה, התחילו להתפלל בעשרה בשחרית, ולאחר קדושה הלכו מקצתם להם, רשאים הנשארים שוב לגמור כל התפילה אפילו סדר קדושה והקדיש שאח"כ, או לאו. תשובה, יראה דרשאי כו', דסדר קדושה וקדיש שאח"כ מיקרי גמר תפלת י"ח, ולכך אין אומר ש"ץ קדיש שלם עד אחר סדר הקדושה, ואותו קדיש שלם חוזר אתפלת י"ח, שהרי אומר תתקבל ועל פסוקים וד"ת אין אומרים תתקבל, וא"כ זהו גמר התפלה, וכן שמעתי שאחד מהגדולים הורה כך שאם התחילו התפילה ב' רשאים לגמור סדר קדושה וקדיש שאח"כ שלא ב', וטעמא לא הוגד לי כו', ע"ש. וכ"כ הרמ"א (שם). וכ"כ שארי אחרונים. כתב הפמ"ג (מש"ז סק"ב) הנה ביום הכניסה אם קראו בעשרה והלכו להם, אפ"ה יאמרו ובא לציון עם קדיש דתתקבל, דקאי אתפלת י"ח אף בקריאת ס"ת, וכפשוט הוא.

ודע שהאבודרהם (עמ' ס"ה) הביא תשו' הרמב"ם (פאר הדור סי' ס"א) שס"ל דאם התחילו הקדושה של תפלה ב', והלכו

יא. ביום הקריאה, אם הלכו מקצתן קודם שהתחילו לקרות, אין קורין בתורה^[עח].

יב. אם התחילו לקרות בעשרה, ויצאו מקצתם, גומרים כל העולים, דהיינו ג' בחול, וז' בשבת, וה' ביו"ט, ומברכין לפני' ולאחרי', אבל לא יוסיפו כלל^[עט], ויאמרו קדיש אחר הקריאה^[פ],

ולזה האחרון דעתי נוטה, ע"ש. והו"ד **במג"א** (סי' קמ"ג סק"א), וכתב דמשמע דלא יקראו אלא שבעה כו', ע"ש. וכ"כ **הא"ר** (סי' קכ"ח סק"א) וזתו"ד, **בשכנה"ג** תמה אמאי השמיטו הפוסקים דברי הירושלמי לענין נשיאת כפיהם, ותימה עליו הא פסקו כן **הרי"ף והרא"ש ואגודה ורמב"ם, והטור והש"ע** סמכו על מה שכבר כתבו בקדיש וקדושה, אך קשה למה חזר וכתבו הטור וש"ע בקריאת התורה, ונ"ל דקמ"ל דאף לדין שעולין הרבה לקה"ת, אם התחיל ראשון בי' ויצאו מקצתן מותרין לעלות כולן ולברך כראוי, ולא אמרינן שהראשון יגמור לבד, וכן נראה עיקר לדינא, וכן נוטה דעת הכס"מ, ומ"מ נ"ל דלא יעלו יותר משבעה קרואים, עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ **השערי אפרים** (שער ז' סעי' ל"ח) ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סק"ו).

ודע דבספר **האשכול** חולק על הנ"ל, וס"ל שאחרים שוב אין מברכין בתורה כיון דאין כאן י', ע"ש. והו"ד **בביה"ל** (ד"ה ויצאו), **ובמנחת פתים** ע"ש.

כתב **הפרישה**, בירושלמי איתא שעל היוצאים נאמר ועוזבי ה' יכלו, והיינו אפילו בין גברא לגברא. והו"ד **בפמ"ג** (א"א סק"א).

כתב **בשערי חיים** (על שע"א שם סק"ו) אם התחילו בי', ויצאו רובן, פוסק אפילו באמצע הקריאה כו'.

כתב **השערי אפרים** (שם), ישובים שאין שם מנין, ורוצים לקרות הסדרה בתורה בכנופי' שלהם בלא ברכה כלל, רשאים, וגם יכולים לומר ההפטורה בנביאים בלא ברכה כלל, ואין להם לקרות עולים לתורה, רק אחד יקרא כל הסדרה מתוך הספר, והשאר ישמעו, (שם) ירגילו לקרות עולים, קרוב שיבואו לטעות ולברך ג"כ, פתחי שערים סקכ"ט), ואם רוצים לקרות בר"ח קריאת פ' ר"ח, א"צ להתחיל מן פ' התמיד, רק מן ובראשי חדשיכם, ואם חל בשבת יתחיל מן וביום השבת, (כ"כ בקיצור השל"ה, והטעם משום דדוקא כשקורין בצבור שצריך לקרות ד' עולים, ולכן צריך להתחיל מפ' התמיד משא"כ בזה, פתחי שערים שם). וכ"מ **בא"ר** (סי' קמ"ג סק"ב) ע"ש. ולא ידך גיסא **במשנת יעקב** כתב, דאם רוצין לקרות פרשת השבוע בלא ברכה בלא ציבור, אסור, דאינו כבוד לתורה להתטלטל בשביל פחות מעשרה, ע"ש.

פ. כ"כ **השערי אפרים** (שער ז' סעי' ל"ח, ובפתחי שערים סקכ"ח), וכתב וז"ל, עי' **בברכ"י** שכתב שנראה שלא יאמר קדיש אחר

אות ה' אין לשאול למה זו דומה לדבר שבקדושה, הלא היא רק ברכה ככל הברכות, דאינו כן, דכיון דכתיב ואני אברכם, א"כ צריך השראת השכינה, ואין שכינה שורה בפחות מעשרה, ולכן היא דומה לדבר שבקדושה שאינה אלא בעשרה.

כתב **הפרי"ח** (סי' קכ"ח) עמ"ש **המחבר** (שם סעי' א') דאין נשיאות כפים פחות מי', וז"ל, מיהו בירושלמי אמרינן שאם התחילו בי' ויצאו להם מקצתן גומרינן, ו**בשכנה"ג** תמה על הפוסקים אמאי לא ביארו זה, ואולי סמכו אמה שכתב בס"י נ"ה לענין קדושה, וכש"כ כשהתחילו לברך ברכת כהנים כו', עכ"ל, ע"ש.

עח. כתב **התרומת הדשן** (שם) נראה דאם התחילו בתפלה בי' ביום הכניסה, וקודם קריאת התורה הלכו מקצתם, אין קוראים בתורה פחות מי', וכה"ג לא אמרינן הואיל וממתניין בקדיש של עד לאחר קה"ת, וא"כ הכל סדר התפילה, דקריאת התורה בצבור חשיבא מילתא בפני עצמה, דהא קמן במנחה קורין קודם התפילה, ולא דמי לסדר קדושה דמעניין תפלה ושבח היא י"ל דבתר תפילה גרידא כו', ע"ש. וכ"כ **הרמ"א** (שם) דאין קורין בתורה דוהו ענין אחר.

כתב **הפמ"ג** (סי' קמ"ג א"א סק"א, ועי' סי' נ"ה א"א סק"ג) הנה ברכו לא הוה התחלה, וברוך אתה ה' יראה דהוה התחלה, ע"ש. ועי' **בכה"ח** (אות ו') שכתב וז"ל, מש"כ **התורת חיים** (אות ג') דגם ברכו הוי התחלה, אינו מוכרח, ועוד דלא יהי' אלא ספק והא קיי"ל ספק ברכות להקל, דבשביל זה אתה עושה ברכות לעולין, עכ"ל.

כתב **הא"ר** (סי' קכ"ח סק"א), **הלבוש** כתב הטעם שאין קורין בתורה פחות מי', משום שהוא דבר שבקדושה, **והר"ן** כתב הטעם משום דתקון דרבנן הוא ולא תקנו אלא בעשרה, וכן הטעם בהפטורה דנזכר במתני' דבעינן י'.

עט. בירושלמי איתא דאם התחילו גומרינן. וכ"כ **המחבר** (סי' קמ"ג סעי' א'). כתב **הכסף משנה** (תפלה פ"ח ה"ו) מספקא לי מילתא, אי הני מיילי לדידהו שהעולין לקרות לא היו מברכין, אלא הראשון והאחרון, וכיון שהתחיל האחד וברך אינו מפסיק מלקרות עם כלם משום דכלהו כחד גברא דמו, אבל לדין דכל אחד מברך תחלה וסוף, נימא דדוקא אותו הקורא כיון שברך תחלה ישלים, ולא יעלה עוד אחר לקרות, או נימא כל שלא עלו כל העולים לא נגמרה המצוה,

ולא יקראו למפטיר כלל, אלא יאמרו ההפטורה בלא ברכותי^[פא].

יג. ואם היו עשרה בשעה שהתחיל ברכת הפטורה ויצאו מקצתן, יגמור ההפטורה עם הברכות, אבל אם לא היו עשרה בעת שרוצה להתחיל הברכה, אע"פ שקרא בתורה למפטיר ובירך לאחרי' ביו"ד, ויצאו אח"כ מקצתן, לא יאמר הברכות כלל, רק יקרא ההפטורה בלא ברכה^[פב].

יד. קדיש שלאחר שיר של יום, וקוה אל ה', ועלינו, לא יאמר אא"כ יש עשרה בשעת אמירת הקדיש, וה"ה בקדיש שאומרים אחר הלימוד^[פג].

טו. במנחה אם היו עשרה באמירת אשרי, ואח"כ יצאו מקצתן קודם שהתחיל הקדיש, לא יתחיל לומר קדיש בפחות מעשרה^[פד].

של הפטרה, שהרי קריאתו בתורה וודאי הוי התחלה. כתב **בשערי רחמים** (סק"ד), פלא בעיני למה השמיטו **הטור והמחבר**, ולא הביאו הדין שנשנה במשנה שאין מפטירין בפחות מ"י, ולמה כתבו שאין קורין בתורה פחות מ"י, והלא ב' דינים אלו איתא במשנה אחת, רק שהרמ"א הביא זה שלא נתקנה ההפטורה רק בצבור, אבל הטור והמחבר למה השמיטו כו', וצ"ע. ועי' בא"ר (סי' קכ"ח שם).

פג. כתב **הלבוש** (שם), נ"ל אע"פ שאמרו עלינו בעשרה ויצאו מקצתן, א"א קדיש יתום אלא בעשרה כו', דלא דמי עלינו לתפלת ערבית, דתפלת ערבית תיקון חכמים הוא שתקנו לומר אחרי' קדיש כו', אבל עלינו לאו תיקון חכמים הוא לומר אחרי' קדיש, אלא המנהג הוא לאומרו משום קדיש יתום שאחריו, לפיכך אין אמירתו אלים לגרור אחרי' הקדיש, ע"ש. והו"ד בט"ז (סק"ג), וכתב שודאי נכון הוא, וה"ה בקדיש שאומרים אחר הלימוד, דצריך מנין דוקא בשעת הקדיש, ע"ש. וכ"כ **המג"א** (סק"ג), וכתב דמכש"כ לשיר היחוד או למזמור. וכ"כ **הא"ר** (סק"ג). וכ"כ **הפמ"ג** (שם) ע"ש. וכ"כ **המאמר מרדכי** (אות ג') ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סק"כ).

פד. כתב **הא"ר** (סק"ג) יש להסתפק אם התחיל אשרי במנחה בעשרה ויצאו, אם יאמר הקדיש עליו, ומסתבר שיאמר הקדיש, כי אשרי הוא כמו חיובא, וצ"ע. וכן **הפמ"ג** (א"א סק"א) כתב, שלכאו' לפמ"ש **הלבוש** שקדיש שלפני תפלת י"ח דערבית שייך לק"ש, אם אמרו תהלה לדוד במנחה ביו"ד, דמחויבין לאמר קדיש, נמי נימא אם יצאו מקצתן יתחיל קדיש, ע"ש. אבל **השו"ע הרב** (סעי' ד') כתב שלא יתחילו בפחות מעשרה, שאף שקדיש זה הוא מתקנת חכמים שסדרו התפלה, מ"מ כיון שלא יוכל לומר תפלת י"ח אחר קדיש זה כמו שסדרו חכמים, אין קדיש זה חובה כלל, שתקנתם היתה לומר קדיש לפני תפלת י"ח, שלעולם אין מתחילין תפלת י"ח בלא קדיש, ע"ש. וכ"כ **המאמר מרדכי** (אות ג') ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סק"ז). וכ"כ **המסגרת**

הקריאה, וכן מסיק **הפר"ח** (סי' נ"ה) לענין קדיש תתקבל, ולענ"ד ז"א דהקדיש אינו ענין אחר רק שייך על הקריאה, והכי קי"ל גם לענין תפלה, ומש"כ דמתשו' ר"י **מיגאש** מבואר שלא היו נוהגין בקדיש בב' וה', כבר כתב **הא"ר** (הל' ט"ב) בשם **לקוטי פודס לרש"י** דאין לך קריאת פסוקים שאין מקדישין אח"כ, עכ"ל. וכ"כ **המ"ב** (סק"ו). וכ"כ **בשערי רחמים** (שם סק"ב) ע"ש.

פא. כתב **המג"א** (שם), משמע בכס"מ (שם) דלא יקראו אלא שבעה עם המפטיר. ופי' **המחצית השקל ולבושי שרד** כוונתו, דהמפטיר יהי ממנין הו', דקיי"ל (סי' רפ"ב סעי' ו') דמפטיר עולה למנין ז', מש"ה כאן באין שם עשרה, ימעט בעולין, ע"ש. ומשמע, דמפטיר נבביא, ומברך על ההפטורה לפני' ולאחרי' כדרכו. אבל **הא"ר** (סי' קכ"ח סק"א, וסי' קמ"ג שם) כתב, דיש לדייק מהירושלמי דנקטינן בתרתי בבא, דאם התחילו לקרות ויצאו מקצתן, אין רשאים להתחיל בהפטורה וברכותי, דהוי כמו ענין אחר, וכ"מ **בשבלי לקט** כו', ודלא כמשמע במג"א, ע"ש. וכ"כ **הפמ"ג** (סי' נ"ה וסי' קמ"ג שם), וכתב דאפשר המג"א בלא ברכה אמרה, ע"ש. וכ"כ **המחה"ש** דאפשר לומר דגם מג"א מודה ל"י. וכ"כ שארי אחרונים.

כתב **הכה"ח** (אות ח') ביום שמוציאין שני ס"ת, נראה כיון דקיי"ל מפטיר עולה למנין שבעה, יש להקרות ששה בספר ראשון, והשביעי בספר שני, וכן ביום שמוציאין ג' ס"ת, יש להקרות ה' בספר ראשון, והששי בספר ב', והשביעי בספר ג', כדי שלא להוסיף על העולין לחובת היום. ועי' **בשלחן שלמה** (סי' נ"ה סעי' ב').

פב. כ"כ **השערי אפרים** (שער ט' סעי' ל"ב). והו"ד **במ"ב** (שם), ו**במסגה"ש** (על השלחן שלמה סק"א), ו**בכה"ח** (אות ט'). ודעת **הערוה"ש** (סי' קמ"ג אות א') דאם המפטיר קרא בתורה בעשרה, ואח"כ יצאו יחידים, מותר המפטיר לומר ברכות

פרק ד | התחילו להתפלל בעשרה ויצאו מקצתם

כז

טז. אם התחיל קדיש בעשרה, ויצאו מקצתן, אומרים התפלה בלחש ואין השי"ץ חוזר התפלה בקול רם בפחות מעשרה, ואם התחיל חזרת השי"ץ בעשרה, ויצאו מקצתן, יכול גם לומר קדיש שלם אחר התפלה, כמו בשחרית^[פח].

יז. בתפילת מעריב אם התחיל קדיש שלפני ברכו בעשרה, ויצאו מקצתן, אינו יכול לומר ברכו^[פז].

יח. ואם יצאו מקצתן אחר ברכו, יכול גם לומר קדיש שלפני תפלת י"ח^[פז], אבל אינו יכול לומר קדיש שלאחר שמו"ע^[פח].

יט. ואם היו עשרה בתחלת שמו"ע, יכול גם לומר הקדיש שלאחר התפלה, וכן בערבית של מוצ"ש סדר קדושה וקדיש שאח"כ^[פט].

בתשו' **מטה יוסף** (ח"ב סי' י"ב) ע"ש. והו"ד **בה"ט** (סק"ה). וכ"כ **המאמר** (אות ב') דברכו הוי התחלה ליוצר אור, ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סק"יז). ועי' **בכה"ח** (אות לח).

פח. כתב **תרומת הדשן** (שם) אם התחילו בערבית לומר קדיש וברכו ויוצר ב', והלכו מקצתם, אין לומר קדיש אחר שמו"ע, או בערבית של מוצ"ש סדר קדושה וקדיש שאח"כ, דק"ש וברכותי לחוד ותפילה לחוד כו', ע"ש. וכ"כ **הרמ"א** (שם). וכ"כ **הט"ז** (שם). וכ"כ שארי אחרונים.

פט. כ"מ **בלבוש** (סעי' ג') ע"ש. וכ"כ **הפמ"ג** (א"א סק"ג) וז"ל, התפללו תפלת י"ח בלחש בעשרה, אומר חצי קדיש וסדר קדושה וקדיש שלם כמו בשחרית כה"ג, וזה אמת ויציב, ואף ש"ח בלחש יחיד אומרה, לא תימא דוקא דבעי עשרה הוא אם התחילו ויצאו מקצתם גומרים דנגרר אחר התחלה, דליתא דהא וזה מוכח **מתה"ד** שכתב תפלת י"ח דערבית אין נגרר עם ק"ש, ונתן טעם דב' מצות הן, ותיפוק לי' דק"ש וברכותי יחיד אומרה, ש"מ דאפ"ה אי הוא חדא מצוה גומרים, א"כ וודאי התחיל י"ח בערבית בעשרה אומרים קדיש כו' כמו שחרית, עכ"ל. וכ"כ **השו"ע הרב** (שם). וכ"כ **הלבושי שרד** (על מג"א סק"ג) ע"ש. וכ"כ בשו"ת **נודע ביהודה** (תנינא סי' ז', מנן המחבר) וזתו"ד, ע"ד שאלתו אם התפללו תפלת שמו"ע בערבית בעשרה ויצאו מקצתן, אם לומר הקדיש שלם בלי עשרה כו', לדעתי שגומר ואומר הקדיש עם תתקבל, ויש לי סיעתא מלשון **הרמ"א** כו', וכן מפורש בלבוש דהקדיש נגרר לתפלת י"ח בערבית ושייך לו, דתפלת ערבית תקון חכמים הוא לומר אחרי' קדיש כו', עכתו"ד, ע"ש. והו"ד **בשע"ת** (סק"ה) ע"ש. וכ"כ **המ"ב** (סקכ"ב) ע"ש. וכ"כ **הקצוה"ש** (סי' כ"ז סעי' ה'). ועי' **בשמן המאור** שכתב דהוכחת הפמ"ג מהתה"ד יש לדחות, דהא דכתב התה"ד ק"ש וברכותי לחוד ותפלה לחוד, ר"ל ברכו שאומרים בשביל ק"ש, וזהו ב' כו', מיהו אף שהוכחת

השלחן (על השלחן שלמה סק"ה). וכ"כ **הכה"ח** (אות מ'). ועי' **בתה"ד** (אות ב').

פה. כ"כ **הלבוש** (סעי' ג') ע"ש. וכ"כ שארי אחרונים.

פו. כתב **התה"ד** (אות ד'), נראה ברור דלדין דאומרים קדיש קודם ברכו בערבית, אם התחילו קדיש בעשרה, ויצאו מקצתן, א"א ברכו, אבל בשחרית דעת **הפרישה**, ו**האר"י** (סק"א) דאומרים ברכו, ע"כ. והיינו דדוקא בשחרית דיח לצרף שיטת **מהר"ש** דס"ל דאם התחיל ישתבח יכול לגמור כל התפלה, יכול לומר ברכו, כמ"ש הא"ר (שם), אבל במעריב דליכא סברא הנ"ל, לכן לכו"ע אין לומר ברכו.

פז. כ"כ **הלבוש** שאם התחילו והוא רחום וברכו בעשרה ויצאו מקצתן, גומרין עד יראו עינינו וקדיש ותפלת ערבית בלחש. וכ"כ **הט"ז** (סק"ג), ו**המג"א** (סק"ג) שיגמור הקדיש שקודם התפלה, לפי שהקדיש שייך לברכת ק"ש, דנתקן בשביל אנשים היוצאים קודם י"ח, לפי שתפלת ערבית רשות ולא ישמעו קדיש, ע"ש. וכ"כ **השו"ע הרב** (סעי' ד'). כתב **הפמ"ג** (א"א סק"ג), מש"כ הלבוש אם התחילו ברכו ב' ויצאו גומרים יראו עינינו וקדיש, והטעם דכולה חדא נינהו, ואע"פ שלא התחילו בברכה, דברכו אברכה קאי, א"כ ברכו לחוד התחלה, אע"ג די"ל ק"ש דבר תורה אין נגרר אפילו אחר ברכות דהוה רק דרבנן והכשר מצוה דק"ש, ויש תבלין לזה ממש"כ **התה"ד** (שם) דתפלה אין נגרר אחר יוצר דשחרית וערבית אע"ג דחייב לסמוך גאולה לתפלה, מ"מ לא הוה התחלה דתפלה רק הכשר תפלה דמציינו תפלה חמירא, א"כ י"ל ק"ש אין נגרר עם ברכו, מ"מ סיים שם שתי מצות נינהו, משא"כ ברכו מקרי שפיר התחלה דק"ש ועלי' אומר קדיש, ולפ"ז מש"כ אם התחילו יוצר אור גומרין הקדושה דיוצר אור אפילו רק התחילו ברכו לחוד ויצאו גומרין קדושה שביוצר דברכו הוה התחלה, ע"ש. וכ"כ

הפמ"ג נדחה, מ"מ הדין אפשר לקיים, וכ"כ בספר נו"ב כו'.
ועי' בכה"ח (אות ל"ט).

ודע דבספר מאמר מרדכי (אות ז) חולק על דין זה, וס"ל
(כפי שיטתו המובא לעיל) דכיון שא"צ לתפלת שמו"ע עשרה
בנ"א, לא נקרא התחלה, וסיים וז"ל, אמנם בלבוש משמע
דאם אמרו תפילת ערבית בלחש בי' דיכולין לומר קדיש
בלא י' כו', ולא נהירא כו', וכן נ"ל עיקר, וכמדומה דמקום

הניחו לנו בכל זה, אחר כתבי זה בא לידי ספר נזירות שמשון
ומצאתי שכתב שאם מתפללין ערבית בי' בלחש דיאמרו
קדיש ושכן נראה מדברי תה"ד ע"ש, ולא נהירא, עכ"ל. וכ"כ
הח"א (שם) דלא יאמר קדיש שאחר התפלה אפילו שהתחילו
כבר התפלה בי', שהרי מותר להתחיל אף בלא י'.

כתב בטהרת השולחן, צ"ע בערבית של שבת אם אומר
ג"כ ברכת מעין שבע. ועי' באשל אברהם (בוטשאטש).

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

בחדוה עילאה בקידה והשתחוואה מקדמים אנו
בברכת מזל טבא וגדא יאה את הדרתנו ועטרת תפארת ראשנו
ב"ק מרן רבינו שליט"א

לדגל עת משוש שמחת אירוסי בנו הב' החתן הרב שלמה שליט"א
עב"ג הכלה החשובה שתחי' בת הרה"ג ר' בעדיש אדנסטער שליט"א
בן הרה"ג ר' ישדאל שליט"א וחתן הרה"ג ר' ליבוש דובין שליט"א

ולדגל אירוסי נכדתנו הכלה החשובה תחי'

בת חדב"ן הרה"ג ר' חיים שלמה הלברשטאם שליט"א

עב"ג הב' החתן הרב שלמה שליט"א בן הרה"ג ר' נפתלי צבי הורוויץ שליט"א
ראש חבורת חושן משפט בכולל זכרון חיים באבוב
בן הרה"ח ר' ברוך הורוויץ שליט"א וחתן הרה"ח ר' אברהם אהרן לעזער שליט"א

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שמשמחת אלו יושפע לכל המסתופפים בצלז הקדוש בני ברזני
חיי אריכי ומזוני רויהי ושפע רב ברוחניות וגשמיות ועוד רבות בשנים נוכה להתחמם לאור של
ב"ק מרן אבינו רוענו שליט"א עדי יוליכנו כולנו יחד לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן

לעילוי נשמת

מוה"ר משה בן מוה"ר יעקב הכהן ע"ה
נפטר יום שני דפסח שנת תשכ"ח לפ"ק
זו"ו מרת רייזל יענטא בת בנש"ק הרב ר' יעקב ע"ה
נפטר י"א אדר שנת תשנ"ה לפ"ק
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

ברכת מזל טוב

למודי זקני הרב משה קעסלער שליט"א
ולמו"ח בנש"ק הרב שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א
לדגל הולדת נכדתם שתחי' אצל נכדו-חתנו
הרב העדשל טויבער נ"י
יעזור השוי"ת שיוכו לגדלה לבע"ת לחופה ולמעש"ט
ולשבווע ממנה רב נחת ועונג, אבי"ד